

# **Magyarország köztársasági elnöke a politikai térben**

## **Kockázatok és felelősség**

JFE870

**2025. január 04.**

*„Meg kell találni a harmóniát az intézmények szerepe és a köztársasági elnök jogosítványai között. Nyilván ezt csak gyakorolva lehet elsajátítani, de előfeltétel egyfajta lelki alapállás.”*

**/Mádl Ferenc/**

# Tartalomjegyzék

|                                                                          |    |
|--------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. Bevezetés .....                                                       | 3  |
| 2. A kutatás célkitűzései, módszertan .....                              | 4  |
| 3. Elméleti oldal: Az államfői hatalmat befolyásoló megközelítések ..... | 6  |
| 3.1. Objektív tényezők .....                                             | 6  |
| 3.1.1. A hatalommegosztás kérdésköre .....                               | 7  |
| 3.1.2. Az államforma és a kormányforma kérdésköre .....                  | 9  |
| 3.2.3. A magyar államfő feladat- és hatásköreinek kérdésköre .....       | 13 |
| 3.2. Szubjektív tényezők .....                                           | 17 |
| 3.2.1. A köztársasági elnök szerepfelfogása .....                        | 19 |
| 3.2.2. A köztársasági elnök viszonyrendszere a politika aktoraival ..... | 20 |
| 4. Esettanulmányok: az elnök a konfliktusos térben .....                 | 24 |
| 4.1. Válságfogalmak, az elnök és a válság .....                          | 25 |
| 4.2. Empirikus visszacsatolás .....                                      | 28 |
| 4.2.1. Göncz Árpád .....                                                 | 30 |
| 4.2.2. Mádl Ferenc .....                                                 | 31 |
| 4.2.3. Sólyom László .....                                               | 33 |
| 4.2.4. Schmitt Pál .....                                                 | 36 |
| 4.2.5. Áder János .....                                                  | 38 |
| 4.2.6. Novák Katalin .....                                               | 39 |
| 5. Konklúzió .....                                                       | 42 |
| 6. Irodalomjegyzék .....                                                 | 45 |

## 1. Bevezetés

Politikatudományi kutatásaim középpontjában az államfői hatalom természete, az államfőre vonatkozó politikaelméleti megközelítések állnak, valamint az államfői intézmény fejlődésére vonatkozó lehetséges perspektívák feltérképezése. Vizsgálódásaim során mindig különös figyelmet fordítottam a magyar sajátosságokra, ugyanis szakmai célkitűzéseim között szerepel a magyarországi köztársasági elnöki intézmény minél alaposabb megismerése, az államfő szerepének, lehetőségeinek – a politikatudomány perspektívájából történő – megértése és leírása.

Korábbi kutatásaim elvégeztével következtetéseket vontam le, amelyek megérdemlik a szakmai közösség figyelmét, és pedig külön-külön is hasznos tanulságnak bizonyulnak. Ugyanakkor az egyes kutatási eredmények csak a vizsgálódások széles spektrumáról megközelítve, összefüggéseikben képesek a lehető legpontosabb képet festeni a kutatás tárgyában. Így tehát rá kell mutatni arra is, hogy társadalomtudományi vizsgálódás révén célszerű a kérdéseket multidiszciplináris megközelítésből kutatni, ami visszaköszön e kutatás módszertanában is.<sup>1</sup> Ebből következik az is, hogy valamennyi releváns politikatudományi szempontot figyelembe kell venni a politikai intézményekre, aktorokra vonatkozó kutatásokban is.

Noha a köztársasági elnök esetében adja magát, hogy a politikatudományi háromszög intézményekre vonatkozó aspektusára fókuszáljon a kutató, egy institutionalista megközelítésből elvégzett vizsgálat nem elegendő - mi több: pontatlan - eredménnyel szolgálna, ezért fontos, hogy a politika fogalmi hármasságának mindkét további elemére kutatási perspektívaként gondoljunk politológusként.

Szakdolgozatomban tehát ezt a felismerést követve bővítettem a kutatás megközelítését a köztársasági elnök szerepére a közpolitikai folyamatokban, jelen kutatásomban pedig megvizsgálom, hogy a köztársasági elnök hogyan jelenik meg a „*politics*” dimenziójában, azaz a politika konfliktusos világában.

---

<sup>1</sup> Lásd: jelen tanulmány 2. fejezetében részletesen írok kutatásom módszertanáról.

## 2. A kutatás célkitűzései, módszertan

Elsődleges – makro – célom tehát e kutatással, hogy új szempontokat fedezzek fel az államfői hatalom, hatalomgyakorlás természetének megismerésére a fentebb megfogalmazott gondolatívok mentén. Ezáltal lehetőség mutatkozik új eredmények feltárására, amik politológiai szempontokon, szempontrendszeren alapulnak, így reflektálnak a tudományos szakirodalomból visszatérő kritikákra, tehát a közjogi kereteken túlmenő, a politikai gyakorlatra rávilágító megállapításokkal szolgálhatnak.<sup>2</sup>

Kutatásom elkészítését azonban Novák Katalin köztársasági elnök 2024 év eleji lemondása katalizálta, hiszen az államfőnek elnöki hatáskörben hozott döntéséért politikai következményekkel kellett szembenéznie, a kegyelmi ügy körül kibontakozó eseménysorozat pedig politikai konfliktusokhoz vezetett, amennyiben a politikai cselekvők a köztársasági elnök lemondása mellett foglaltak állást, aki végül valóban lemondott tisztségéről, ezzel – politológiai aspektusból tehát – rávilágította a tudományos érdeklődést a köztársasági elnök „politcs” szerepvállalására, ami e dolgozat központi témája. Kutatásom mikro szinten arra vállalkozhat, hogy konkrét értelmezési kereteket támasszon az államfői politikai aktivitás vizsgálatára, tehát e dolgozat megállapításai és kérdésfelvetései valójában csak megalapozhatják egy átfogóbb kutatás elvégzését adott fókuszponton, ugyanakkor ezáltal olyan kérdésekre világítanak rá, amik alapvetően határozzák meg az alapkérdés és az ahhoz kapcsolódó problémakörök megértését.

Dolgozatomban ezért – a releváns szakirodalom és korábbi kutatásaim alapján – a köztársasági elnöki intézmény és az államfői hatalom általános jellemzőit mutatom be, kezdve (1) a politika viszontagságaitól többnyire független dimenziókkal, amik a politikai élet állandóságát fejezik ki az intézmények aspektusából. Ezek a hatalommegosztás elméletei; az államforma és a kormányforma sajátosságai; az adott ország alkotmányos hagyományai és szabályozásából eredő sajátosságok.

Vannak ugyanakkor olyan változók, (2) amikre sokkal inkább hat a tisztséget betöltő egyén személyisége folytán, ezek tehát szubjektív olvasatai a köztársasági elnök mozgásterének, itt van tehát igazán lehetősége a politikusnak, hogy megjelenítse önálló elképzeléseit, hatását kifejtse a politikai élet dimenzióiban. Ilyenek lehetnek: az államfő

---

<sup>2</sup> Nábelek Fruzsina – Török Gábor (2015): Az államfő. In: Körösenyi András (szerk.) A magyar politikai rendszer – negyedszázad után. Osiris Kiadó, Budapest. p. 183.

szerepfelfogása; az elnök kapcsolatrendszere a politikai élet egyéb szereplőivel intézményi szempontból és személyes kapcsolódások terén egyaránt; továbbá a politikai elit felfogása a köztársasági elnökről.

Az elméleti keretezés logikájából azonban az is következik, hogy az elnöki hatalomnak objektíve megágyazó tényezőket, mint absztrakt kereteket vizsgálom, ugyanakkor a hatásköri dimenzió – mivel országonként változhat – már egy specifikusabb kitekintést igényel, éppen ezért a dolgozatomban szempontjából releváns magyar mintázatot mutatom be, és ennek mentén a szubjektív változókat is magyar példákkal specifikálom.

Tanulmányom elméleti része olyan fogalmi katalógust segít létrehozni, ami már önmagában elvezet a megállapításhoz: az államelnök aktív szereplője a politikai életnek, ezért szükségszerűen a „politics” dimenzióinak is. A tanulmány második nagyobb egysége ezért esettanulmányokon keresztül mutatja be a problémakört, ami a következő:

A kutatás katalizátorát jelentő kegyelmi botrány politikai válságként való aposztrofálása és a magyar államfő alkotmányjogi ismérveiből következik a válságelméleti keretezés lehetősége, amihez elengedhetetlen a válság (politikai válság) fogalmi áttekintése, ezzel együtt meg kell állapítani, hogy adott esetben milyen irányból közelíthető az államfő és a válság kapcsolata. Kutatásom szerint ebben a vizsgálati szakaszban kulcsfontosságú tényező az államfő személyével kapcsolatos ellenszenv, tehát a megosztó elnöki magatartás lehetséges következményeinek feltárása, mivel ezek – az általános politikai ügymenet időszakával mellett – vagy megágyaznak az elnök válságkezelésben játszott szerepének, vagy eleve annak következményei közé sorolhatók, amint az az esettanulmányokon tetten érhető.

A köztársasági elnök politikai szerepvállalásának lehetséges következményeiből viszont felsejlik a politikus felelősségének, így a köztársasági elnök felelősségének kérdése, amivel bár foglalkozik mind a politikatudomány, mind az alkotmányjog, mégis fogalmi hiátusokkal terhelt aspektusa ez a köztársasági elnöki politikát magyarázó tudományos irodalomnak, ami tehát teret nyit a vizsgálódás ilyen irányú folytatásának.

### 3. Elméleti oldal: Az államfői hatalmat befolyásoló megközelítések

#### 3.1. Objektív tényezők

Számos megközelítésből kiindulhatunk az államfő tevékenységének vizsgálatakor, ha annak terjedelmét, lehetőségeit vagy éppen korlátait keressük, függetlenül attól, hogy a vizsgálat középpontjában általánosan az államfői hatalom áll, vagy egy konkrét állam mintáján keressük az összefüggéseket.<sup>3</sup>

Éppen ezért érdemes a legszembetűnőbb adottságokat megvizsgálni, hiszen ezek önmagukban sokat elárulnak a kutatás tárgyáról. A politikai intézményrendszer esetében ilyen objektív kapaszkodó lehet az alkotmány maga, a tételes jog egyéb forrásai, a jogtudomány – különösen az alkotmányjog - tudományos elméletei, illetve a társtudományok és tudományterületek eredményei.<sup>4</sup> Már is látható tehát, hogy még a módszertani részben felvázolt vizsgálati dimenziók sem adhatnak teljes képet anélkül, hogy tekintettel lennénk például az államelmélet, az eszmetörténet vagy éppen a politikatörténet tudásanyagára. Ezzel összefüggésben a következőket kellett figyelembe venni kutatásom folytatásához:

Magyarország államformája köztársaság, kormányzati formáját tekintve parlamentáris berendezkedésű állam. Magyarország Alaptörvénye explicit módon kifejezi, hogy a közhatalom gyakorlása a hatalommegosztás elvén alapszik.<sup>5</sup> Ebből az alkotmánytani alapelvből következik, hogy az alkotmányos szervek – így a köztársasági elnök – a közhatalom gyakorlása során (1) egyrészt kölcsönösen korlátozzák egymás hatalmát, (2) másrészt egymást segítve, együttműködésben végzik feladataikat az alkotmányban rögzített államcélok megvalósítása érdekében.<sup>6</sup> A köztársasági elnök funkcióját, jogállását és ehhez kapcsolódó feladatait, hatásköreit az Alaptörvény, illetve más törvények és rendeletek szabályozzák, továbbá figyelembe kell venni egyéb normatív jelentőségű forrásokat is.<sup>7</sup>

---

<sup>3</sup> Kutatásmódszertani szempontból az indukció és a dedukció közötti különbséggel állunk szemben. Jelen kutatásban kifejezetten a magyar példára koncentrálok, noha nem hagyhatom figyelmen kívül az absztrakt ismereteket sem a parlamentáris országokra, illetve azok államfőire vonatkozóan.

<sup>4</sup> A tételes jog egyéb forrásai alatt Magyarország vonatkozásában a hazai jogszabályi hierarchia elemeit, elsősorban a törvényeket és rendeleteket értem, noha nem szabad megfeledkezni a jogszabálynak nem minősülő, de tartalmában legalább annyira jelentős, és erga omnes hatállyal rendelkező alkotmánybírói határozatok, illetve az azokhoz kapcsolódó alkotmánybírói különvélemények tudományos jelentőségéről.

<sup>5</sup> „A magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik.” Magyarország Alaptörvénye C) cikk (1) bekezdés

<sup>6</sup> Petrétai József (2013): Magyarország Alkotmányjoga II. Államszervezet. Kodifikátor Alapítvány, Pécs. p. 103.

<sup>7</sup> A magyar államfőre vonatkozó legfontosabb jogi természetű források a teljesség igénye nélkül: Magyarország Alaptörvénye; 2011. évi CX. törvény a köztársasági elnök jogállásáról és javadalmazásáról; 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről; 2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről; 182/2022. (V.24.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat –és hatásköréről továbbá jogszabálynak nem minősülő, de

Érzékelhető, hogy számos fogalom meghatározása, illetve felelevenítése szükséges ahhoz, hogy Magyarország köztársasági elnökére vonatkozó alkotmánytani kereteket felismerhessük. Noha számos szerző interpretálta már ezeket a fogalmakat és járta körül azok ismérveit, a legújabb empirikus elemzések hatással lehetnek a tudományos elméletek értelmezését célzó vitákra, vagy fordítva: elméleti megközelítés alapján könnyebben vizsgálhatjuk a gyakorlati példákat, politikatörténeti eseményeket. Mindenképpen hasznos tehát egy katalógus elkészítése a legfontosabb definíciókról, amik kutatásom szemszögéből az alábbiak: a hatalommegosztás elméletei; az államforma, kormányforma kérdése; az államfő jogi felelőssége; Magyarország köztársasági elnökének jogállása, feladat- és hatáskörei.

Tanulmányom terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé, hogy részletesen foglalkozzak a hatalommegosztás értelmezéseivel, ezért a legfontosabb irányzatok rövid áttekintésével sokkal inkább azt a célt követem, hogy a történelem során organikus úton kifejlődött elméleti alapok áttekintésével szemléltessem, hogy a modern államban a hatalom gyakorlásának manifesztumaként miért létezik több alkotmányos intézmény, miért beszélhetünk egyáltalán ezek viszonyrendszeréről. Jelen tanulmány Csink Lóránt *„Az államfő jogállása Európában és Magyarországon”* című műve alapján foglalkozik a kérdéssel.

### **3.1.1. A hatalommegosztás kérdésköre**

A hatalommegosztással kapcsolatos elméleti megközelítések, ha tehát úgy tetszik: a hatalommegosztás elvi alapvetéseinek irodalma az ókorig nyúlik vissza, amikor is Arisztotelész *Politika* című művében elkülönítette a hatalomgyakorlás funkcióit, a következő három feladatra értelmezve a hatalomgyakorlást: *törvényhozás, végrehajtás, igazságszolgáltatás*.<sup>8</sup> Noha Arisztotelész meghatározása emlékeztet a modern megközelítésre, az értelmezése szerinti hatalmi funkciók csak később jelennek meg önálló hatalmi ággként, megteremtve ezzel a klasszikus értelemben vett hatalmi triászt.<sup>9</sup> Számos elmélettel találkozhatunk tehát, a középkorból és a reneszánsz filozófia időszakából is, ugyanakkor jelen kutatás szempontjából elegendő John Locke és Charles Montesquieu elméletét ismerni.<sup>10</sup>

---

mindenkire nézve kötelező hatályú és az államfői hatáskör vizsgálata szempontjából kiemelt jelentőségű normák a következők: 48/1991. (IX.26.) AB határozat; 8/1992. (I.30.) AB határozat; 47/2007. (VII.3.) AB Határozat; 62/2003. (XII.15.) AB Határozat; 10/2014. (II.24.) OGY Határozat

<sup>8</sup> Arisztotelész értekezését lásd: Arisztotelész (1869): *Politika*. Fordította: Haberern Jonathán. Osterlamm Károly kiadása, Budapest.

<sup>9</sup> Csink Lóránt (2008): *Az államfő jogállása Európában és Magyarországon*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged. pp. 13-15.

<sup>10</sup> A hatalommegosztás elméleti irányzatairól lásd bővebben: Csink, 2008. pp. 13-15. John Locke értekezését lásd: John Locke (1986): *Értekezés a polgári kormányzat igazi eredetéről, hatásköréről és céljáról*. Fordította: Endreffy

**John Locke** hatalommegosztás-tanában a korábbi erkölcsi, szervezetszociológiai megközelítés helyett a társadalmi szerződésre alapozza a hatalommegosztás szükségességét, és meghatározza annak három aspektusát: a törvényhozást, a végrehajtást és elkülöníti az úgynevezett föderatív hatalmat. Locke ezzel a hatalommegosztás modern megközelítésének első képviselője.<sup>11</sup>

Értelmezése szerint a **törvényhozói hatalom** lényege, hogy a közösség, a társadalom védelmezésének érdekében határozzon az állami erő felhasználásáról, ugyanakkor ez rövid idő alatt elvégezhető feladat, így a törvényhozói szervnek nem szükséges állandó jelleggel működni. Ugyanakkor a törvényeket, a közösség szabályait érvényre juttató **végrehajtó szervnek** folyamatos működésbe kell lennie, hiszen a törvényeket állandó jelleggel figyelembe kell venni. Locke megkülönbözteti tovább a **föderatív hatalmat**, ami lényegében az állam érintkezésének irányítása az államon kívüli cselekvőkkel, ám szerinte ez a hatalom elválaszthatatlan a végrehajtó hatalomtól.<sup>12</sup> Ezek alapján Csink a törvényhozói és végrehajtói hatalom elkülönítésének szükségességét látja Locke elméletének legfőbb hozadékaként.<sup>13</sup>

A hatalommegosztásról való modern gondolkodás másik úttörője **Charles Montesquieu**, akinek elmélete máig irányadó az európai országok berendezkedésére nézve.<sup>14</sup> Montesquieu hivatkozott először önálló hatalmi ágként a korábban megismert, - Arisztotelész megközelítéséből – hatalmi funkciókra, és különítette el élesen a törvényhozó hatalmat, a végrehajtó hatalmat és a bírói hatalmat.<sup>15</sup> Montesquieu a tapasztalat alapján tartja szükségesnek a hatalmi ágak elkülönítését, tudniillik a funkciók különálló intézményekhez történő telepítését, ha ugyanis ez nem történik meg, akkor a hatalom birtokosai visszaélnek azzal. Ugyanakkor a hatalom korlátozhatja önmagát, ezért nem szabad egy kézben összpontosulnia.<sup>16</sup>

Csink Lóránt, művében kiemeli Benjamin Constant elméletét, aki először különböztette meg az államfői hatalmat, mint különálló hatalmi tényezőt.<sup>17</sup> Constant elmélete jelen dolgozat szempontjából sem elhanyagolható, hiszen az államfői hatalom Constanti értelmezése máig áthatja egyes országok alkotmányát, politikai berendezkedését, Constant szerint ugyanis az

---

Zoltán. Gondolat Kiadó, Budapest. Charles Montesquieu értekezését lásd: Charles Montesquieu (2000): A törvények szelleméről. Fordította: Csécsy Imre – Seebestyén Pál. Osiris Könyvkiadó–Attraktor Kiadó, Budapest.

<sup>11</sup> Csink, 2008. pp. 15-16.

<sup>12</sup> Uo. p. 16.

<sup>13</sup> Uo. p. 17.

<sup>14</sup> Uo. p. 17.

<sup>15</sup> Uo. p. 17.

<sup>16</sup> Uo. p. 17.

<sup>17</sup> Uo. pp. 18-19.

államfő egy – a többi hatalmi ágtól elkülönült – önálló hatalom, feladata az egyensúly megteremtése, a hatalmi ágak között felmerülő esetleges zavarok elhárítása, ennek érdekében az államfő semleges hatalmi ág,<sup>18</sup> azaz *pouvoir neutre*.<sup>19</sup>

### 3.1.2. Az államforma és a kormányforma kérdésköre

Ha tehát beszélhetünk államfői hatalomról, akkor meg kell magyarázni annak eredetét: ezzel függ össze az államforma definíciója. Az államforma tehát az államfői hatalom eredetét vizsgálja, ami lehet egyrészt (1) örökletes, ilyen esetekben monarchiáról beszélünk, (2) de az államfő hatalma eredeztethető – közvetve vagy közvetlenül – a nép általi felhatalmazásból, ez a köztársaság.<sup>20</sup> Az államfői hatalom mértéke, befolyásolási lehetősége ugyanakkor nem egységes az egyes államokban.

Az államfői hatalom erejét a „*hatalmi index iskola*” méri, vagyis előre lefektetett szempontrendszer mentén vizsgálható, hogy adott országban az elnök mekkora befolyásolási, akaratérvényesítő képességgel rendelkezik, más szóval a hatalmi indexálás – ebből a megközelítésből – az elnöki hatalom tartományát vizsgálja.<sup>21</sup> Ha ezt a vizsgálatot több ország mintáján is elvégezzük, akkor az egyes országok államfőit erőssorrendbe sorolhatjuk, ahogyan arra több szerző is kísérletet tett, mint Timothy Frye.

Frye a posztszovjet térség országain, empirikus úton kívánta tesztelni a politikai intézményválasztás elméleteit.<sup>22</sup> Az foglalkoztatta, hogy a szovjet blokk szétesését követően a térség országaiban mik voltak az uralkodó megfontolások az államfői (elnöki) intézmény létrehozásánál, és az arra vonatkozó alkotmányos keretek kidolgozásánál, tehát az elnök formális hatalmának sajátosságai milyen meggyőződéseken alapulnak. Így tehát az elnökök közötti erőssorrend felállítása egyfajta szükségesség volt számára.

---

<sup>18</sup> Semleges, azaz nem vesz részt az egyéb hatalmi ágak feladataiban, noha kapcsolatban áll velük. Lásd: Csink, 2008. pp. 18-21.

<sup>19</sup> Benjamin Constant: Az alkotmányos hatalmak. In: Az alkotmányos politica tana. Pest, Trattner-Károlyi, 1862. 12.

<sup>20</sup> Csink Lóránt-Trócsányi László (2015): Államforma, kormányforma, államszerkezet. In: Trócsányi László-Schanda Tamás (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. pp. 87-89.

<sup>21</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 183.

<sup>22</sup> Lásd: Timothy Frye (1997): A politics of institutional choice: Post-communist presidencies. Comparative Political Studies (1997/30.) pp. 524-535.

Kutatásának eredményeképp Frye azt állítja, hogy nem elegendő a tudományos elméletekre támaszkodni, ha az intézményválasztás mögött álló politikai logikát szeretnénk megérteni. Következtetését az esetek elemzése útján vonta le, amelyben igyekezett feltárni a kulturális adottságok, a gazdasági kondíciók, a politikai-stratégiai megfontolások és az etnikai szempontok összefüggését a politikatörténeti átalakulások idején az új intézményrendszer konstruálására.<sup>23</sup>

Mindezek mellett ugyanis – Frye szerint – figyelembe kell venni az aktorok szándékát személyes hatalmuk, befolyásuk növelésére, valamint ezzel összefüggésben várakozásaikat az általános választások eredményéről.<sup>24</sup>

Noha Frye kutatása során nem foglalkozott a kormányforma jelentőségével, mind monarchiákban, mind köztársaságokban, a hatalommegosztás sajátosságait, az államhatalom gyakorlásának dinamikáját, tehát a hatalmi intézmények mozgásterét elsődlegesen a kormányforma határozza meg, mint annak definíciójából is kitetszik. A következő kormányzati formákat ismeri a tudomány: elnöki rendszerek (prezidenciális); félelnöki rendszerek (félpreszidenciális) és parlamentáris berendezkedésű államok. Ezen kívül létezik egy sajátos, egyedül Svájcra jellemző kormányforma: a direktoriális rendszer.<sup>25</sup>

A kormányformák sajátosságai tehát előre vetítik egy-egy intézmény jelentőségét az adott országban, következtetni lehet azok funkciójára, feladatrendszerük szerkezetére. Az empirikus elemzések, tehát a politikai gyakorlat összefüggésének megismerése – például az államfői hatalom indexálása – azonban feltárja az egyes országok közötti különbségeket, ami olykor szükségessé teheti az elméleti ismereteink újragondolását, így kormányformák esetén esetleg felmerülhet a klasszikus háromosztatúság kiegészítése, vagy az ismert kormányzati formákon belül bizonyos szűkebb kategóriák meghatározása.

A félelnöki kormányforma definícióját például Maurice Duverger alkotta meg, hogy ezzel meghatározza az Ötödik Francia Köztársaság politikai rendszerét, amelyen a félelnöki kormányforma következő attribútumait azonosította: (1) közvetlen elnökválasztás; (2) az elnök személyétől elkülönült, a törvényhozó hatalomnak felelős miniszterelnök és kormány; (3) jelentős elnöki jogkörök.<sup>26</sup> Alan Siaroff azonban rámutatott, hogy egyes szerzők, úgy mint

---

<sup>23</sup> Uo. pp. 524-535.

<sup>24</sup> Uo. pp. 524-535.

<sup>25</sup> Csink-Trócsányi, 2015. pp. 89-94.

<sup>26</sup> Maurice Duverger (1980): A new political system model: Semi-presidential government. *European Journal of Political Research*. (1980/8.) p. 166.

Sartori, vagy Elgie további fogalmi elemeket kötnek a félprezidenciális rendszerekhez, Siaroff szerint mégis egy közös jellemzője van az egyes leírásoknak: hogy a félelnöki rendszerben minden esetben van egy felelős miniszterelnök, akit a parlament elmozdíthat tisztségéből.<sup>27</sup>

Ez azonban nem különbözteti meg a félelnöki mintát követő országokat a parlamentáris rendszerektől, amelyeknek – Siaroff szerint – éppen az a sajátosságuk, hogy a miniszterelnök felelős a parlamentnek.<sup>28</sup> Siaroff nem vitatja, hogy a kormányformák sajátosságai jól behatárolhatók, de a köztársasági elnökre vonatkozó kutatása alapján alapvetően az elnöki és a parlamentáris rendszerek fogalmi kettősségében értelmezi a kormányformák kérdését, a parlamentáris rendszereket azonban tovább szűkíti három esetre: (1) amikor az elnök hatalma jelentős; (2) amikor szerepe korrekciós jelleget ölt; (3) valamint léteznek azok az államok, ahol az elnök szerepe a politikai életben szimbolikus.<sup>29</sup>

Siaroff megközelítése tehát arra a kérdésre alapul, hogy olyan országokban, ahol megosztott a végrehajtói hatalom, az elnök jelentősége milyen végpontok között mozog.<sup>30</sup> És bár számos parlamentáris köztársaságban az elnök formálisan a végrehajtó hatalom része, olyan államokban, ahol ez a feltétel nem teljesül nem alkalmazható Siaroff megközelítése.<sup>31</sup> Kutatásom szempontjából tehát nehézségekbe ütközünk, hiszen Magyarországon az államfő formálisan is elkülönül a végrehajtói hatalomtól.<sup>32</sup>

Összegzésképp Csink Lóránt állásfoglalását hívhatjuk segítségül, akinek művében az alkotmányjog megközelítése olvasható ki a kormányformák megkülönböztetéséről.<sup>33</sup> Ezek szerint, ha az államfő részt vesz a végrehajtó hatalom gyakorlásában, és abban jelentős szerephez jut, akkor elnöki vagy félelnöki rendszerben kell gondolkodnunk, ellenkező esetben az elnök csak formálisan részese a végrehajtó hatalomnak, ám adott esetben még úgy sem.<sup>34</sup> A kompromisszum tehát abban áll, hogy az alkotmányjogi kutatásokból is kiolvasható egyfajta fragmentáció a parlamentáris berendezkedésű országok elnökei között aszerint, hogy

---

<sup>27</sup> Alan Siaroff (1989): Comparative presidencies: The inadequacy of the presidential, semipresidential and parliamentary distinction. *European Journal of Political Research*. (2003/42.) pp. 292. Siaroff kutatásában az intézmény felől közelíti meg a kérdést, és von le következtetéseket a kormányformára vonatkozóan. Dolgozatomban én éppen fordítva: a kormányforma sajátosságait kiemelve szűkítettem az értelmezési keretet a köztársasági elnökre, mint politikai intézményre. A két megoldás azonban nem zárja ki egymást, sőt a politikatudományi vizsgálatokban ez kifejezetten releváns megoldás lehet.

<sup>28</sup> Uo. p. 289.

<sup>29</sup> Uo. p. 309.

<sup>30</sup> Lásd bővebben: Siaroff, 1989.

<sup>31</sup> Csink Lóránt (2014): *Mozaikok a hatalommegosztáshoz*. Pázmány Press, Budapest. p. 85.

<sup>32</sup> 40 48/1991. (IX. 26.) Alkotmánybírósági határozat

<sup>33</sup> Csink Lóránt (2014): *Mozaikok a hatalommegosztáshoz*. Pázmány Press, Budapest

<sup>34</sup> Uo. p. 81.

befolyásuk mekkora az államhatalom gyakorlásában, ez a megközelítés pedig rezonál Siaroff elméletére.

Akárcsak más kormányformákban, a parlamentáris köztársaság elnöke is tekintettel van a kormányforma sajátosságára, hatásköri mozgásterére, a politikai aréna jellemzőire, szociológiai sajátosságokra, és ebből általában az tűnik ki, hogy csak korlátozott lehetőségei vannak önálló politika kialakítására, elnökségének tartalmi meghatározására. Petrétei József ezt a következőképp interpretálta: az államfő nem súlytalan aktor az állam életében, noha jogosítványai (értsd: hatáskörei) korlátozottak.<sup>35</sup> A köztársasági elnök tisztsége politikai tisztség, ebből következik, hogy tevékenysége is politikai jellegű, vagyis az írott hatásköri lehetőségein túl nagy jelentőséggel bírnak azok az informális, az alkotmányban nem szabályozott lehetőségek, amelyek segítségével az elnök befolyásolhatja a politikai napirendet.<sup>36</sup>

Csink Lóránt is hasonló állásponton helyezkedik el, hiszen ekképp fogalmazott *„Az államfő jogállása Európában és Magyarországon”* című művében: *„(...) Kormányformától, államszervezeti sajátosságoktól függetlenül minden államban az államfőnek tekintélyéből eredően súlya van. [...] Az elnöki tekintélyt (ideális esetben) nem a hatalom alapozza meg, hanem az a szimbolika, amit az államfő megtestesít, kifejez. [...] A köztársasági elnök tekintélye túl mutat (túl kell mutasson) a tételes jogon; szerepe akkor sem hanyagolható el, ha az adott kérdésben hatáskörrel nem rendelkezik (...)”*<sup>37</sup>

Az államfői hatalom Magyarországon és a Szlovák Köztársaságban című tanulmány Magyarországon és a Szlovák Köztársaság köztársasági elnökét hasonlítja össze politológiai és hatásköri szempontból egyaránt, és a fentebb idézett megközelítésekhez hasonló eredményt fogalmaz meg.<sup>38</sup> A köztársasági elnök súlya időnként megerősödik a politikai életben, míg máskor kevésbé hangsúlyos a szerepe. Ezt bizonyos körülmények katalizálhatják, úgy, mint a kohabitáció időszaka, amit e dolgozat egyik későbbi fejezetében részletesebben körbejár, vagy

---

<sup>35</sup> Petrétei József (2013): Magyarország Alkotmányjoga II. Államszervezet. Kodifikátor Alapítvány, Pécs. p. 106.

<sup>36</sup> Uo. p. 106.

<sup>37</sup> Csink Lóránt (2008): Az államfő jogállása Európában és Magyarországon. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged. p. 149.

<sup>38</sup> Márton Richárd (2023): Az államfői hatalom Magyarországon és a Szlovák Köztársaságban. In. Dávid Benjámin – Fekete Marianna – Nagy Terézia – Kiss Mária Rita – Petrovski-Oláh László (szerk.) Tanulmányok a társadalomról VI.: A Szegedi Tudományegyetem JGYPK Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszék, ETSZK Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék, BTK Szociológia Tanszék és ÁJTK Politológiai Tanszék tudományos diákköri munkái. Szegedi Tudományegyetem Polgáriért Alapítvány, Szeged. pp. 184-185.

olyan szubjektív okok is, mint az elnök szerepfelfogása. Az azonban elmondható az összehasonlítás alapján, hogy a köztársasági elnök érdemi szereplője az ország közéletének.

A fentiekből kitetszik az az alapvetés, amire jelen kutatás is támaszkodik, hogy az államfő szerepének mérlegeléséhez ragaszkodnunk kell a politikatudományi szempontokhoz, amelyekkel e tanulmány további fejezetei részletesen foglalkoznak. Az is világos viszont, hogy meg kell ismerni azokat a hatásköröket, amikkel a magyar köztársasági elnök rendelkezik.

### **3.1.3. A magyar államfő feladat- és hatásköreinek kérdésköre**

A magyar államfő feladat- és hatásköreinek ismertetésekor érdemes tekintettel lenni bizonyos politikatörténeti vonatkozásokra, így az 1989-es rendszerváltás eseményeire, és az intézmények kialakítására vonatkozó megfontolásokra.<sup>39</sup> Ugyanígy fontos lehet a 2010-es évek paradigmaváltása, ami legalább annyira érzékelhető alkotmánytani szempontból, mint politikatudományi megközelítésből.<sup>40</sup> Érdemes különös figyelmet fordítani azokra a megállapításokra, amelyek a kormány, vagy éppen a miniszterelnök jelentőségét hangsúlyozzák a magyar politikai – és alkotmányos – környezetben, és amik összefüggésben állnak ezekkel a politikatörténeti sajátosságokkal. Jelen tanulmány következő fejezeteiben visszaköszönnék még ezek a tudományos megközelítések, azonban a dolgozat terjedelme nem teszi lehetővé, hogy a köztársasági elnök jogállásának, hatáskörei meghatározásának történeti alapjait részletesen bemutassuk.<sup>41</sup>

A hatáskörök rövid áttekintése azonban módunkban áll, noha erre több lehetséges megközelítés, módszer is létezik. Nábelek Fruzsina és Török Gábor szerint gyakran találkozhatunk az egyes elnöki hatáskörök egyszerű felsorolásával, követve az alkotmány által alkalmazott hatásköri katalógus sorrendjét, de léteznek egyéb jogtudományi megközelítések is az elnök hatásköreinek csoportosítására.<sup>42</sup>

Petrétei József maga is megfogalmazza művében, hogy több lehetséges módozata van a hatásköri kategóriák létrehozásának, ő azonban a következő csoportokba sorolta a

---

<sup>39</sup> Lásd: Timothy Frye (1997): A politics of institutional choice: Post-communist presidencies. *Comparative Political Studies* (1997/30.)

<sup>40</sup> Lásd részletesebben: Körösnéy András-Illés Gábor-Gyulai Attila (2020): *Az Orbán-rezsim. A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata*. Osiris Kiadó, Budapest.

<sup>41</sup> Ezekről részletesebben lásd: Izmini Richárd (2016): A hatalommegosztás érvényesülése a magyar kormányzati rendszer egyes szintjeiben. *Politikatudományi Tanulmányok*; Lőrincz Lajos (1989): *Az államfő és a kormány; az igazságszolgáltatás és az ügyészség*. In: Hajdók Zsolt Máté Jánosné (szerk.): *Alkotmányjogi füzetek* 5-6. Építésgazdasági és Szervezési Intézet, Budapest. pp. 3-67.

<sup>42</sup> Nábelek –Török, 2015. p. 187.

köztársasági elnök jogosítványait: (1) tipikus államfői jogosítványok; (2) Országgyűléssel kapcsolatos jogosítványok; (3) önkormányzatokkal kapcsolatos jogosítványok; (4) egyéb jogosítványok.<sup>43</sup>

A vonatkozó irodalomban tovább böngészve más megközelítésekkel is találkozhatunk, például a Schanda Balázs és Trócsányi László által szerkesztett „Bevezetés az alkotmányjogba” című kötet államfőre vonatkozó fejezete alapvetően két egységre osztja az elnök hatásköreit: (1) az államszervezettel összefüggő jogkörökre és (2) a klasszikus államfői hatáskörökre.<sup>44</sup> Érdekes azonban megjegyezni, hogy a két alapszoporton belül további kategóriákat határoz meg a szerző, például maga is alkalmazza a jogalkotással összefüggő hatáskörök vagy éppen az Országgyűlés megbízásával kapcsolatos hatáskörök kategóriáit, amit noha két részre osztva, de emlékeztet minket Petrétei tipológiáján belül az Országgyűléssel kapcsolatos jogosítványok csoportjára.<sup>45</sup>

A fentebb idézet fejezet szerzője Csink Lóránt, aki egy másik művében az Alkotmánybíróság korábbi határozatának megközelítését követve az alábbi kategóriákra osztotta a magyar államfő jogköreit: (1) ha a köztársasági elnök más szervvel egyetértésben hozhat döntést; (2) az államfő kezdeményező, de a döntést más szerv hozza meg; (3) az államfő önálló politikai döntései; (4) önálló államfői döntések, amelyekre az alkotmány határidőt állapít meg.<sup>46</sup>

A fentebb röviden ismertetett tipizálási módszerek azt bizonyítják, hogy számos megközelítést alkalmazhatunk, ha csoportosítani akarjuk ezeket az elnöki jogosítványokat. Ennek ellenére – mint arra utaltam – felfedezhető közös pont az egyes módszertanokban, és talán ilyen közös pont az elnök klasszikus, vagy tipikus hatásköreinek meghatározása a jogköri csoportosítás kategóriájaként több szerzőnél. Kutatásom szempontjából azonban külön figyelmet érdemelnek az elnök önálló politikai hatáskörei.

Az egyes jogosítványok alkalmazása tehát a politikai gyakorlat része, ezért a jogosítványok alkalmazása (vagy éppen alkalmazásának hiánya) mögött felsejlő politikai megfontolások a politikatudomány vizsgálati területébe tartoznak. A politikai gyakorlat

---

<sup>43</sup> Petrétei, 2013. pp. 112-123.

<sup>44</sup> Lásd: Trócsányi László-Schanda Tamás (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.

<sup>45</sup> Csink Lóránt (2015): Az államfő. In: Trócsányi László-Schanda Tamás (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. pp. 244-250.

<sup>46</sup> Csink, 2008. pp. 123-124.

elemzésével tehát lehetőségük van megvizsgálni, melyek azok az államfői jogkörök, amik az elnök hatalma szempontjából leginkább meghatározóvá váltak politikatörténeti jelentőségük okán, ahogyan az Szomszéd Orsolya művéből is visszaköszön.<sup>47</sup>

Az államfői hatalom Magyarországon és a Szlovák Köztársaságban című tanulmány sajátos módszertana alapján a politikailag jelentős hatásköröket sorolja fel, vagyis azokat a jogosítványokat, amelyek potenciálisan „erősíthetik” a magyar államfő hatalmi jelentőségét.<sup>48</sup> Ezt alapul véve a következő államfői hatáskörök (és jogállásának alapvetései) tekinthetők kiemelt jelentőségű elnöki jogosítványnak:

*„Magyarország államfője a köztársasági elnök, aki kifejezi a nemzet egységét, és örködik az államszervezet demokratikus működése felett.”*<sup>49</sup> Ezzel a passzussal az alkotmányozó meghatározta az elnök jogállásának két lényeges tartalmi elemét, amik nem jelentenek hatásköri funkciót, de az elnök ezekre tekintettel van jogkörei gyakorlásakor.<sup>50</sup>

*„A köztársasági elnök a Magyar Honvédség főparancsnoka.”*<sup>51</sup> Az Alkotmánybíróság állásfoglalása szerint a Magyar Honvédség irányításában több szerv osztozik: az Országgyűlés, a kormány és a köztársasági elnök.<sup>52</sup> Ugyanakkor az elnök – mint az irányítás egyik intézménye – nem adhat utasítást, vagyis nem gyakorolhat vezetési aktusokat a katonai vezetők felett.<sup>53</sup> Az irányítási funkcióval összefüggő hatáskörök is szűk teret engednek az államfő beavatkozására a Honvédség életében, ám ez nem jelenti azt, hogy a köztársasági elnök jogállásának ez az eleme nem érdemel figyelmet, ha az Alkotmánybíróság határozatának következő elemére gondolunk: *„A köztársasági elnök fegyveres erők irányítására vonatkozó hatásköre alkotmányjogilag nem különbözik egyéb hatásköreitől; kinevezési és jóváhagyási jogosítványát ugyanazokkal a feltételekkel gyakorolja, mint az egyéb kinevezési, jóváhagyási és megerősítési jogköröket.”*<sup>54</sup> Tehát a speciálisan a Magyar Honvédség irányítására vonatkozó hatáskörök szűk keresztmetszete nem jelenti, hogy az államfő ne rendelkezne lehetőségekkel, hogy hatást fejtsen ki a honvédelem területén.

---

<sup>47</sup> Szomszéd Orsolya (2005): Államfői jogok alkalmazása a gyakorlatban. Politikatudományi Szemle (2005/ 3–4.)

<sup>48</sup> Márton, 2023. pp. 168-172.

<sup>49</sup> Magyarország Alaptörvénye 9) cikk (1) bekezdés

<sup>50</sup> Petrétei, 2013. pp. 107-108.

<sup>51</sup> Magyarország Alaptörvénye 9) cikk (2) bekezdés

<sup>52</sup> 48/1991. Alkotmánybírósági határozat

<sup>53</sup> Uo.

<sup>54</sup> 48/1991. Alkotmánybírósági határozat

„A köztársasági elnök [...] törvényt kezdeményezhet.”<sup>55</sup> A magyar államfőnek egy olyan hatásköre, amivel a parlamentáris rendszerek alkotmányai általában nem ruházzák fel a köztársasági elnököt, hiszen a kormányforma logikájából más következik.<sup>56</sup> Csink Lóránt azonban elképzelhetőnek tartja olyan esetek bekövetkeztét, amikor az államfő törvényt kezdeményezhet alkotmányos jogállásával összhangban, alapvető funkcióját tiszteletben tartva.<sup>57</sup> Ilyen módon igazolható e hatáskör létjogosultsága, amivel több szerző is egyetért, hiszen Drimóczi Tamás és Petrétei József is azt állítják, hogy ez a jogosítvány több esetben hasznos lehet, úgy mint társadalmi igények közvetítésénél, vagy mulasztásban megnyilvánuló alkotmányértés esetén, - mutat rá Csink.<sup>58</sup>

„(...) az elfogadott törvényt [...] megfontolásra visszaküldheti az Országgyűlésnek.”<sup>59</sup> Sólyom László szerint a köztársasági elnök „politikai” vétójoga a közvélekedésben gyenge hatáskörnek tűnik, szemben az alkotmányossági vétóval.<sup>60</sup> Ennek ellentmond az Alkotmánybíróság értelmezése, amely szerint az államfő azon hatáskörei, amelyek a törvényhozás folyamatára hatnak nem tekinthetők formalitásnak, ellenben az Országgyűlés törvényalkotó munkájának érdemi ellensúlya.”<sup>61</sup> Kumin Ferenc szintén fontos elnöki jogosítványként írja le a politikai vétót doktori dolgozatában, amiben éppen a köztársasági elnöki vétók eredményességét kutatta empirikus elemzés útján.<sup>62</sup>

„A köztársasági elnök [...] javaslatot tesz a miniszterelnök, a Kúria elnöke, az Országos Bírósági Hivatal elnöke, a legfőbb ügyész és az alapvető jogok biztosa személyére.”<sup>63</sup> Politikai szempontból sem elhanyagolható hatáskör, amint arra Nábelek Fruzsina és Török Gábor is rámutatott.<sup>64</sup> Ennek oka, hogy a köztársasági elnök kizárólagosan jogosult jelölteket állítani a funkciók betöltésének folyamatában, ezért megkerülhetetlen szereplője a politikai egyeztetéseknek, ami lehetőséget teremthet befolyásának növelésére.<sup>65</sup> Kivétel ez alól a miniszterelnök személyére tett javaslat, amit a palamenti többség közjogi eszközökkel is képes kijátszani, ilyen módon a köztársasági elnök mérlegelési lehetőségei erősen korlátozottak

---

<sup>55</sup> Magyarország Alaptörvénye 9. cikk (4) a) bekezdés

<sup>56</sup> Csink, 2008. p. 123.

<sup>57</sup> Uo. p. 123.

<sup>58</sup> Uo. p. 123.

<sup>59</sup> Magyarország Alaptörvénye 9. cikk (3) i) bekezdés

<sup>60</sup> Sólyom László (2010): Egy elnökség lenyomata. Válogatott beszédek és interjúk. Századvég Kiadó, Budapest.

<sup>61</sup> 62/2003. Alkotmánybírósági határozat

<sup>62</sup> Kumin Ferenc: Megfontolásra vissza. Doktori értekezés. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, 2013.

<sup>63</sup> Magyarország Alaptörvénye 9. cikk (3) j) bekezdés

<sup>64</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 192.

<sup>65</sup> Csink, 2008. p. 124.

jelöltjének kiválasztásakor, és itt az Országgyűlésben többséget bitokló párt vagy pártkoalíció szándékára kell hagyatkoznia.<sup>66</sup>

A hatásköri katalógus tehát – tipizációjára tekintet nélkül – fontos mérce a köztársasági elnök lehetőségeinek meghatározásánál. Annál inkább, hiszen egyes hatáskörökből már eleve következik, hogy az alkotmány szerepet szán az elnöknek bizonyos politikaterületeken. Ennek alátámasztására elég arra gondolnunk, hogy az Alaptörvény egyes hatásköröknek a köztársasági elnökhöz való delegálásával részesíti az államfőt a külügyi hatalomból, vagyis a külügyi igazgatás intézményrendszerében (is) helyezi el a köztársasági elnököt, akinek ezáltal szakpolitikai szerepe származik az alkotmányos keretből, ilyen módon pedig az elnök aktivitása a politikatudományi háromszög „policy” dimenziójából is elemezhető.

Vagyis sok múlik az adott politikai helyzeten, azon, hogy a cselekvők (így az államfő) hogyan értelmezik a helyzetet, és ennek nyomán miképp kívánnak fellépni, netán nem kívánnak. Ezen a ponton megjelennek érdekek és értékek, személyes vagy csoportos meggyőződések, kulturális különbségek, vagyis olyan szubjektív dimenziók, amik elvezetik az államfői tevékenységet a „politics” – tehát a politika konfliktusos világának – értelmezési tartományába.

### **3.2. Szubjektív tényezők**

A fentebb ismertetett keretek többé-kevésbé állandóak. A politikai filozófiai és államelméleti, alkotmánytani megfontolások és az ezek nyomán létrejött képződmények (államformák, kormányformák) időtállásuk okán, a hatásköri szabályok a jog természetéből fakadóan teremtenek viszonylagos állandóságot a politikai viszonyokban. Az a közös bennük, hogy az egyének és a közösségek személyes preferenciái kevésbé vannak hatással ezekre. Mindezek mellett azonban – elemzési szempontokként – ki kell térni olyan dimenziókra, ahol a szubjektív megközelítés nagyobb teret kap, ugyanakkor ezek komoly hatással lehetnek a politikai intézmények működésére, így tehát a köztársasági elnök tevékenységének meghatározására. Ezek a dimenziók (1) az államfő szerepfelfogása; (2) az elnök kapcsolatrendszere a politikai aréna aktoraival; (3) az elit felfogása az elnöki intézményről és az elnök személyéről. A továbbiakban ezek általános elméleti bemutatására térek ki. A következő szempontokat nem tartottam szükségesnek külön példákkal illusztrálni, hiszen jelen

---

<sup>66</sup> Nábelek-Török, 2015. pp. 189-190.

dolgozat későbbi fejezeteiben az esettanulmányok elemzése éppen ezen dimenziók mentén történt.

A köztársasági elnök szubjektív önmeghatározásának annyiban van tere, amennyire erre a fentebb bemutatott – viszonylagos politikai stabilitást garantáló – keretek lehetőséget adnak, noha már ennek a keretezésnek az értelmezése is szubjektív értékítélet tárgya lehet, éppen ebből fakadnak azok a hatásköri viták, amelyekre volt példa a rendszerváltás követő magyar politikatörténetben is. Dolgozatom szempontjából fontos tehát meghatározni, hogy mi lehet az a kevésbé flexibilis keret, ami a politikai viták keresttüzében is megállja a helyét, jelen tanulmány ezért Petrétai József művére hagyatkozik, amiben a szerző Bragyova András, egykori alkotmánybíró állásfoglalása alapján összegezte a köztársasági elnök funkcióját, amit abban látott, hogy önálló hatalmi tényezőként segítenie kell a többi hatalmi ág közötti együttműködést, egyfajta közvetítőként, hogy ezzel is garantálja az államélet zavartalan működését.<sup>67</sup> Elnöki hatalmát ennek érdekében gyakorolja a politikai térben.

Petrétai álláspontja szerint tehát az államelnök rendelkezik politikai hatalommal, (az államhatalom mellett), aminek kiteljesedése elsősorban a hatásköri dimenzió túl, az elnök befolyásolási képességeiben rejlik, tudniillik a köztársasági elnök informális hatalmában.<sup>68</sup>

*„(...) Ezeknek [az informális eszközöknek] kiemelkedő súlya és fontossága van az egész állami lét számára. Az államfő e hatalmának forrása elsősorban személyes és intézményi autoritása. A köztársasági elnök politikai hatalmának nagysága, kiterjedése szoros kapcsolatban áll a befolyás-gyakorlásával: minél nagyobb a személyes és a tisztségéből adódó tekintélye, annál eredményesebben képes e befolyásolási és hatásgyakorlási lehetőségeivel élni.”*<sup>69</sup>

E dolgozat szempontjából a fenti idézet fontossága abban áll, hogy az alkotmányjogi szakirodalom is elismeri az elnöki hatalmat befolyásoló szubjektív dimenziók létjogosultságát. Szintén ezt igazolja Csink Lóránt is, ám művében nem csupán megállapítja az államfő személyiségének fontosságát, hanem előrevetíti a mindenkori elnök előtt lebegő dilemmát: hogy személyiségjegyeit (összhangban az alkotmány betűjével) hogyan juttassa érvényre.<sup>70</sup>

---

<sup>67</sup> Petrétai, 2013. pp. 106-07., 130.

<sup>68</sup> Uo. pp. 106-107.

<sup>69</sup> Uo. pp. 106-107.

<sup>70</sup> Csink, 2008. p. 149.

*„(...) kétségtelen jelentőséggel bíró körülmény, hogy ki tölti be az államfői tisztséget, a tisztséget viselő személy milyen ambíciókkal rendelkezik, hogyan viszonyul a hatalmi ágakhoz stb. Természetesen nem csak a személyiség tölti ki a funkciót tartalommal, hanem a történelem is alakít a személyiség mozgásterén. (...)”<sup>71</sup>*

### **3.2.1. A köztársasági elnök szerepfelfogása**

Az idézett művek tehát – még ha implicit módon is – bevezetik az **elnöki szerepfelfogás** definícióját, aminek bár nincsen egzakt politológiai meghatározása, tartalmi elemei körbeírhatók. Ugyanakkor az alkotmányjogi szakirodalomban is fellelhető a fogalom explicit megközelítése, aminek ezáltal lehetséges értelmezési keretet ad, hogy az elnök mikor, miért és hogyan élt az egyes hatásköreivel.<sup>72</sup> Pozsár-Szentmiklósy Zoltán és Somody Bernadette által szerkesztett Alkotmányos alapok című kötetben találkozhatunk ezzel a megközelítéssel, ám a mű nem egyszerűsíti le ilyen módon a képet, hiszen – politikatudomány számára is releváns – újabb kérdéseket vet fel a szerepfelfogás vizsgálatára, például, hogy az államfő milyen társadalmi kérdéseket kíván meghatározni munkája kiemelt területeként.<sup>73</sup>

A Török Gábor-Nábelek Fruzsina szerzőpáros is vizsgálja ezt a kérdést, és megközelítésük nyomán eljuthatunk az elnöki agenda kérdésköréhez.<sup>74</sup> A magyar példákön látható, hogy a rendszerváltás utáni köztársasági elnökökre jellemző, hogy bizonyos társadalmi kérdések felkarolásával tematizálják tevékenységüket.<sup>75</sup> Ezzel nem az a céljuk, hogy alkotmányos hatáskörökkel politikai döntést kezdeményezzenek vagy alkossanak, sokkal inkább a politikai napirend meghatározása és a közvélemény figyelmének fókuszálása sejlik fel szándékként, akár csak az Egyesült Államok first-ladyje esetén, akinek formális hatalma nincs, de jelentős sajtófigyelem övezi mindennapjait.<sup>76</sup> (A szerzőpáros értelmezésében az államfő formális hatalmi pozíciója korlátozott, ugyanakkor autoritása révén a média figyelmét élvezzi, így ezek a tulajdonságai hasonlatossá teszik az amerikai elnök házastársára.)<sup>77</sup>

A köztársasági elnök szerepfelfogását tehát általános értelemben is figyelembe kell venni, de fontosnak bizonyulhatnak olyan esetek, amikor az elnök egyedi módon értelmezi

---

<sup>71</sup> Uo. p. 149.

<sup>72</sup> Pozsár-Szentmiklósy Zoltán-Somody Bernadette (szerk.): Alkotmányos alapok. Orac Kiadó Kft., Budapest, 2015. pp. 112-113.

<sup>73</sup> Uo. p. 113.

<sup>74</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 199.

<sup>75</sup> Uo. p. 199.

<sup>76</sup> Uo. p. 199.

<sup>77</sup> Uo. p. 199.

helyzetét, vagyis azt a kérdést teszi fel, hogy az adott politikai szituáció kezelésében neki milyen feladatai vannak, vannak-e feladatai egyáltalán, és azokat milyen módon hajtsa végre.

Mindezek mellett pedig fontos kitérni a szerepfelfogás egy további dimenziójára, hogy a köztársasági elnök hogyan értelmezi személyes viszonyát a politikai aréna más cselekvőivel, ideértve az egyes intézményeket, a pártokat, az érdekcsoportokat és az egyéni aktorokat, politikusokat és akár civil vezetőket is.

### **3.2.2. A köztársasági elnök viszonyrendszere a politika aktoraival**

Az *államfő viszonyrendszerét a politikai élet szereplőivel* szintén érdemes intézményi megközelítésből megvizsgálni elsődlegesen, ebből ugyanis szükségszerűen következik, hogy az elnök kapcsolatban áll más szervekkel, ahogyan az a hatalommegosztás elvének hazai érvényesüléséből is következik.<sup>78</sup> Itt érdemes megjegyezni, hogy a napi ügymenet, a hatáskörök gyakorlása (kivált a más intézményekkel kapcsolatos hatáskörök estén) is feltételez egyfajta kapcsolatot az állami élet más szereplőivel, gondoljunk csak például a területszervezési ügyekre vagy az állampolgársági ügyekre, amelyekben több intézmény rendelkezik feladatokkal és hatáskörökkel.<sup>79</sup>

Szintén fontos intézményi aspektus, hogy a Magyarországon a köztársasági elnök az Országgyűléstől kapja megbízását, azaz a magyar államfőt nem közvetlenül a nép választja, ahogy az jellemző a parlamentáris kormányformára berendezkedő államok esetén.<sup>80</sup> E tanulmány nem vállalkozik bemutatni a köztársasági elnök megválasztási procedúráját, annyit azonban szükséges rögzíteni, hogy a jelöltek sorsa a parlamenti többség kezében van.<sup>81</sup> Idevág Szentpéteri Nagy Richard következtetése is, aki szerint az államfő parlament általi megválasztása nem segíti elő a köztársasági elnök semlegességét, éppen ellenkezőleg.<sup>82</sup>

Ezért az a jelölt indul eséllyel a köztársasági elnöki székért, aki bírja az Országgyűlésben helyet foglaló politikai erők támogatását, és ugyanez a feltétel áll az elnök újraválasztási törekvései esetén, amiből az tűnik ki, hogy a köztársasági elnöknek tevékenysége során fent kell tartani a pártok támogatását, politikai lehetőségeit csak ennek mentén képes

---

<sup>78</sup> Lásd részletesen: Petrétai, 2013. pp. 102-108.

<sup>79</sup> Balla Zoltán (2023): *A közigazgatás alapintézményei*. Akadémiai Kiadó – Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest. Elérhető az alábbi linken: <https://doi.org/10.1556/9789634549505> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>80</sup> Csink, 2008. p. 29.

<sup>81</sup> Nábelek-Török, 2015. pp. 193-196.

<sup>82</sup> Szentpéteri Nagy Richard: az államelnök jogállás, hatásköre és választása. In: Holló András (szerk.): *A köztársasági elnök az új alkotmányban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995.

kiaknázni.<sup>83</sup> Ebből tehát az következik, hogy a köztársasági elnöknek már nem csak az Országgyűléssel áll fent kapcsolata, hanem magukkal a pártokkal is.<sup>84</sup>

Előfordulhat azonban, hogy az államelnök mégsem ugyanazt az irányvonalat követi, mint a parlamenti többséget birtokló párt vagy pártkoalíció, ezt a szaknyelv politikai társbérletnek, idegen szóval kohabitációnak nevezi. Ez az állapot kialakulhat, ha a köztársasági elnök megválasztása – egyértelmű parlamenti többség hiányában – valamiféle politikai konszenzus eredménye, de ismert olyan eset is, amikor az államfői ciklus közben átrendeződtek a parlamenti erőviszonyok.<sup>85</sup> Itt fontos megjegyezni, hogy a regnáló államfő de jure elméletileg nem kötődik a pártokhoz, ugyanakkor előélete, korábbi politikai szerepvállalása okán megmaradhat informális kapcsolata korábbi pártjával, és ez a kapcsolat, illetve annak minősége hatással lehet az elnök működésére, de esetleges újraválasztására is.<sup>86</sup> Ilyen módon elképzelhető, hogy az elnök de facto köthető a pártokhoz.

Itt tehát az intézményi kapcsolódások után sokkal inkább az intézményeket betöltő személyek közötti kapcsolatokra helyeződik át a hangsúly. A Nábelek-Török szerzőpáros arra a megállapításra jutott, hogy az elmúlt három évtizedben jórészt pártok – köztiszteletnek örvendő – de második vonalbeli politikusait választották államfővé.<sup>87</sup> Ez összefügghet azzal, hogy az élvonal politikusai számára vonzóbb pozíciót és lehetőségeket jelent a közjogilag erősebb miniszterelnöki tisztség.<sup>88</sup>

Ebből azonban több következtetés is levonható. (1) Egyrészt a szerzőpáros implicit módon rámutat arra, hogy az elmúlt évtizedek során előfordult, hogy a köztársasági elnök erősen kötődött pártokhoz. Ebből adódik a kérdés, hogy regnáló államfőként milyen mértékben képes politikai közösséghez kapcsolódni a köztársasági elnök. (2) A szerzők megállapításából az is látszik, hogy ez a kötődés is csak korlátozott szerepet vándikált az adott személynek a pártpolitikában. (3) Harmadszor teoretikusan nyitva áll a lehetőség, hogy a köztársasági elnöki tisztséget élvonalbeli politikus töltse be.

---

<sup>83</sup> Uo. pp. 196-197.

<sup>84</sup> Márton, 2023. p. 175.

<sup>85</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 197. A köztársasági elnöki ciklus és az Országgyűlés (így a kormány) megbízatási ideje különböző, az elnök 5 évre, míg az Országgyűlés 4 évre kap felhatalmazást. Ez a tény valamelyest mérsékelheti a köztársasági elnök politikai függőségét a törvényhozói hatalomtól.

<sup>86</sup> Nábelek-Török, 2015. pp. 193-197.

<sup>87</sup> Uo. p. 196.

<sup>88</sup> Uo. p. 196.

Adódik viszont a kérdés, hogy informális térben milyen lehetőségei maradnak a köztársasági elnöknek, hogy párthoz, politikai közösséghez tartozzon és abban szerepet vállaljon, ha azt feltételezzük, hogy ez egyáltalán lehetséges.<sup>89</sup> Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy felvázolja a köztársasági elnök lehetséges informális szerepeit egy politikai közösségben. Ehhez szükséges elhelyezni a politikai közösséget a kormány-ellenzék dichotómia mentén, és meg kell határozni, hogy a közösségben (múltbéli szerepvállalása, tekintélye alapján) mekkora befolyással rendelkezik a köztársasági elnök.

- (1) **Ellenzéki vezéregyenység:** ha a politikai közösség, amelyhez az államfő kötődik nincs hatalmon, és a közösség életére informális úton jelentős befolyással van az elnök, a közösség értékei, érdekei megjelennek államfői munkájában, de legalább hatással vannak arra.
- (2) **Ellenzéki politikus, párttag:** ha a politikai közösség, amelyhez az államfő kötődik nincs hatalmon, és a köztársasági elnök államfői tevékenységében megjelennek a közösség értékei, érdekei, de ő maga korlátozott hatást fejthet ki a közösség irányítására. Ebben az esetben az államfő közösségen belüli befolyásának mértéke eltérhet az egyedi esetekben.
- (3) **Pártsemleges államfő:** ha nem ápol aktívan kapcsolatot (informális kapcsolatot sem) egykori pártjával (ha volt neki ilyen egyáltalán) így pártérdekek nem jelenhetnek meg az államfői munka során.
- (4) **Kormánypárti politikus, párttag:** ha a politikai közösség, amelyhez az államfő kötődik hatalmon van, és a köztársasági elnök államfői tevékenységében megjelennek a közösség értékei, érdekei, de ő maga korlátozott hatást fejthet ki a közösség irányítására. Ebben az esetben az államfő közösségen belüli befolyásának mértéke eltérhet az egyedi esetekben.
- (5) **Kormánypárti vezéregyenység:** ha a politikai közösség, amelyhez az államfő kötődik hatalmon van, és a közösség életére informális úton jelentős befolyással van az elnök, a közösség értékei, érdekei megjelennek államfői munkájában, de legalább hatással vannak arra.

---

<sup>89</sup> Mivel az Alaptörvény értelmében „A köztársasági elnöki tisztség összeegyeztethetetlen minden más állami, társadalmi, gazdasági és politikai tisztséggel vagy megbízással. A köztársasági elnök más keresőfoglalkozást nem folytathat, és egyéb tevékenységéért – a szerzői jogi védelem alá eső tevékenység kivételével – díjazást nem fogadhat el,” (Magyarország Alaptörvénye 12. cikk (2) bekezdés) a pártokkal, politikai közösségekkel fennálló viszony az informális térben bír relevanciával.

Az elnöki szerepvállalás tipizálásánál fontos kiemelni, hogy e tanulmány mindössze arra vállalkozott, hogy teoretikus módon ideáltípusokat vázoljon fel, hogy könnyebb legyen megérteni az elnök informális szerepvállalásának elemzési szintjeit. A fentebb látható kategóriák megvalósulásuk esélyét egy direkt erre fókuszáló empirikus elemzés igazolhatná, erre azonban nincs lehetőség e tanulmány keretei között, mindössze csak arra, hogy a rendelkezésre álló szakirodalom alapján a pártokkal való viszonyra is kitérjen a kutatás az államfőket bemutató esettanulmányok vizsgálatakor.

Fontos azonban megjegyezni, hogy a (2) és (4) kategóriák megvalósulására elméleti szinten nagyobb esély mutatkozik, mivel azokban az elnök informális szerepvállalása korlátozott és nem igényli formális tisztség betöltését. Ide tartozik az az eset is, amikor az elnök – noha nem birtokol tisztséget a pártban – de tagságát fenntartja, mint Göncz Árpád az SZDSZ-ben.<sup>90</sup>

Egyáltalán nem törvényszerű azonban, hogy a köztársasági elnök államfővé történő kinevezése után informális szerepet vállalna a hozzá köthető pártban, vagy hogy egyszerűen ápolni kívánja kapcsolatait egykori pártjával, ha van neki ilyen egyáltalán. A spektrum közepén a pártsemleges államfő ideáltípusa áll, ami az alkotmánytani megközelítésekkel összhangban a leginkább kívánatos lehetőség a magyar elnök funkciója szempontjából: „[a köztársasági elnök] funkciója [párt] politika feletti, a hatalmi ágak között mutatható ki, melyhez elengedhetetlenül szükséges a semlegesség, a [párt] politikától való távolságtartás.”<sup>91</sup>

Az ilyen és ehhez hasonló elméleti konstrukciók megalkotását azzal lehet alátámasztani, hogy az egyes politikai szereplők gyakran hivatkoznak a köztársasági elnök elkötelezettségére pártok irányába. Ez lehet éppenséggel kritika is a politikai konfliktusok során.<sup>92</sup> Ahhoz azonban a tudományos diskurzus szintjén sem fér kétség, hogy meghatározhatók szempontok, amelyek alapján a köztársasági elnök köthető egy adott párthoz és ezáltal vizsgálható azzal fennálló kapcsolata, hiszen a Nábelek-Török szerzőpáros művéből is kitűnnek a pártokhoz tartozást

---

<sup>90</sup> Köker, Philipp: Veto et Peto: Patterns of Presidential Activism in Central and Eastern Europe. Doctoral thesis (Ph.D), Londo: UCL University College, 2015. p. 228.

<sup>91</sup> Csink, 2008. p.29.

<sup>92</sup> Például a 24.hu összefoglalója a 2017-es felsőoktatási törvény elnöki aláírását követően a pártok álláspontjáról: Molnár Zoltán (2017.04.10.): Áder János többé nem államfő az Együttnek. Elérhető 24.hu weboldalon: <https://24.hu/belfold/2017/04/10/ader-janos-tobbe-nem-allamfo-az-egyuttnek/> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

vizsgáló szakmai szempontok, de külföldi művekben is előkerült már a magyar elnök pártokhoz való viszonyának kérdése, például Göncz Árpád esetében.<sup>93</sup>

Legfontosabb tanulságként az vonható le, hogy a köztársasági elnök nem csak intézményként ápolhat kapcsolatokat más intézményekkel és szervekkel, hanem felmerülhet olyan viszonyrendszerek kérdése is, amelyek sokkal inkább öltenek politikai jelleget. Ezekben a relációkban a pártok és a pártok elitje válik kiemelkedő aktorrá. Ezek a cselekvők segíthetnek növelni a köztársasági elnök befolyását, ugyanakkor lehetséges, hogy az ilyen kapcsolatok negatívan hatnak az államfő megítélésére.

Éppen ezért a köztársasági elnökök tevékenységének „politics” dimenzióban történő vizsgálatakor elengedhetetlen, hogy megvizsgáljuk: a köztársasági elnököt milyen viszony (nem) fűzi/fűzte a pártokhoz hivatali idejét megelőzően, illetve regnálása alatt.

A kapcsolatok kétoldalúsága okán azonban azt is meg kell vizsgálni, hogy az elit hogyan viszonyul a köztársasági elnökhöz, hogyan értelmezi az államfői intézmény funkcióját, illetve milyen magatartást tart kívánatosnak a hivatalban lévő elnök részéről. Az *elit felfogása az államfői tisztségről* tehát a harmadik elemzési szempont, amely a politikai valóság szubjektív értelmezési kereteit manifesztálja.

Ennek különösen olyan esetekben lehet jelentősége, amikor az elnökre szerepfelfogásával összefüggésben, az aktorokhoz való viszonya alapján befolyás nehezedhet az elit részéről, így az elit hatással lehet a köztársasági elnökre, esetleg csökkentheti önállóságát.

#### **4. Esettanulmányok: az elnök a konfliktusos térben**

A köztársasági elnök intézményére fókuszáló kutatások többféle megközelítésből segíthetnek feldolgozni az államfőt övező – inter- és multidiszciplináris platformon értelmezhető – ismeretanyagot, aminek eredményeképp lehetséges a fentihez hasonló fogalmi áttekintés és a releváns definíciók leírása. Ezek hasznosíthatósága azonban további kérdéseket vet föl, éppen ezért szükséges megjegyezni, hogy pusztán az elméleti áttekintés nyomán e kutatás elfogadja azt az álláspontot, miszerint a köztársasági elnök szerepe vizsgálható a politika konfliktusos világában, azaz a politikatudományi háromszög „politics” dimenziójának irányából.

---

<sup>93</sup> Nábelek-Török, 2015. pp. 197-199; Ilyen külföldi műre példa Philipp Köker tanulmánya: Köker, 2015. p. 228.

A politics pedig a politika fogalmi meghatározásának azon eleme, ami megába foglalja a hatalmi verseny folyamatát, az érdekellentétek kibontakozását és valamennyi politikai folyamatot, eseményt, amivel – politikai intézményként – a köztársasági elnök is kapcsolatba kerül. Az ilyen eseményeket pedig csak a fentebb levezetett elméleti alapok segítségével lehet részletesen elemezni.

Novák Katalin köztársasági elnök 2024 év eleji lemondása újra a szakma látóterébe helyezte a köztársasági elnök szerepét, mint kutatási területet, és a „kegyelmi ügyként” elhíresült politikai eseménysorozat értékelésének lehetséges szempontjai új irányt adnak ezeknek a kutatásoknak. Mivel a Novák Katalin körüli botrány kapcsán megjelent az ügy „*politikai válságként*” való aposztrofálása, a politikatudományra vár a feladat, hogy ehhez tudományos igényű választ fogalmazzon meg, kutatási eredmények nyomán cáfolja vagy igazolja a „kegyelmi ügy” politikai válság mivoltát.

E dolgozatnak azonban ennél jóval szerényebb vállalásai vannak csupán: a bemutatott fogalmi háló segítségével néhány szempontot felvázolni, hogy az államfői intézmény hogyan hozható összefüggésbe a válságokkal, illetve specifikusan a politikai válságokkal, ezért a következő alfejezetben ennek elméleti megközelítéseire tér ki a tanulmány. A kutatás magját azonban az elméletek gyakorlati tesztelése jelenti, így ezekkel szintén külön alfejezet foglalkozik.

#### **4.1. Válságfogalmak, az elnök és a válság**

A politikai válság fogalmi értelmezése nélkül nem vizsgálható a köztársasági elnök azzal összefüggésbe hozható magatartása, éppen ezért szükséges definiálni a politikai válságot. A kutatás szempontjából szerencsés körülmény, hogy a válságokkal számos kutató foglalkozott, így széles körű szakirodalom áll rendelkezésre ennek értelmezéséhez.

Balázs Zoltán a politikai bizalmi válságok elméleteivel foglalkozó kutatásában önálló definíciót alkotott a válság értelmezésére: „*olyan súlyos kollektív diszkomfortérzéseként határozom meg, amelynek valamilyen mérhető (pl. statisztikailag), ténybeli (ez lehet morális tény is) – s éppen ezért: vitatható alapja van.*”<sup>94</sup> Balázs Zoltán tehát olyan negatív változásként értékeli a válságot, ami a közösségre hat és okai objektíve behatárolhatók.

---

<sup>94</sup> Balázs Zoltán (2008): Politikai bizalmi válság. Politikatudományi Szemle. (2008/1.) p. 114.

Murber Ibolya dolgozatában valamivel szemléletesebb definícióval találkozunk. A szerző a svájci történeti lexikon fogalmi meghatározása alapján írta körül a válságok természetét, vagyis: [a válság] „*olyan egyedi, helyzetek leírására használjuk, amelyeket nem lehet a hagyományos problémamegoldó technikákkal orvosolni, hanem újszerű megoldásokat, speciális helyzetkezelést igényelnek. A válság az adott rendszerben keletkezett olyan zavarokat jelent, amelyek magát a rendszert vagy a benne lévő meghatározó struktúrák fennmaradását veszélyeztetik.*”<sup>95</sup> Itt tehát a fogalom újabb lehetséges elemeivel találkozunk: a válság során a normális életvitel átalakul, ideiglenesen sajátos formát ölt az események menete, ez azonban negatív jelentésárnyalattal bír, ugyanis a válság egzisztenciális fenyegetést jelent a fennálló rendre.

Körösenyi András, Illés Gábor és Metz Rudolf „A politikai vezetők szerepe válsághelyzetekben: fogalmi-elméleti keret és kutatási kérdések” című művükben kifejezetten nagy hangsúlyt fektetnek a fogalmi meghatározásra.<sup>96</sup> Definíciójuk szerint a válság bekövetkeztének a következő három jellemzője van: (1) fenyegetés; (2) sürgősség; (3) bizonytalanság.<sup>97</sup> Az idézett mű több szempontból is releváns lehet jelen kutatás folytatásához, hiszen a politikai vezetők válságban játszott szerepe központi témája a műnek.<sup>98</sup>

E dolgozat szempontjából azonban elég rögzíteni, hogy a válság szintén nem határozható meg egy egyetemes definícióval, csupán tartalmának lényeges elemeinek behatárolásával állapítható meg többé-kevésbé pontos fogalom. Így tehát az idézett fogalmi kísérletek alapján, jelen tanulmány szempontjából a válság lényege ekképp ragadható meg: olyan zavar az általános állapothoz képest, ami ideiglenesen átalakíthatja az ismert struktúrákat, és ennek helyrehozása érdekében azonnali [politikai] cselekvést tesz szükségessé, [a politika aktorai részéről] akár különleges megoldások útján.

A köztársasági elnök magatartása két irányból hozható összefüggésbe a válságokkal: (1) az államfő lehet annak okozója; vagy (2) részt vehet annak elhárításában. Utóbbi megközelítés adott esetben kifejezetten következik a köztársasági elnök funkciójából, például

---

<sup>95</sup> Murber Ibolya (2023): Válság és demokratizálás Az osztrák és a magyar demokráciamodel az első világháború végén. Múltunk. (2023/4.)

<sup>96</sup> Körösenyi, András-Illés, Gábor István-Metz, Rudolf Tamás (2017): A politikai vezetők szerepe válsághelyzetekben. In: Körösenyi András (szerk.): Viharban kormányozni: Politikai vezetők válsághelyzetekben. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest. pp. 10-14.

<sup>97</sup> Uo. pp. 10-14.

<sup>98</sup> Lásd részletesebben: 13 Körösenyi, András-Illés, Gábor István-Metz, Rudolf Tamás (2017): A politikai vezetők szerepe válsághelyzetekben. In: Körösenyi András (szerk.): Viharban kormányozni: Politikai vezetők válsághelyzetekben. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest.

abban az esetben, ha a válság az államszervezet demokratikus működését fenyegeti.<sup>99</sup> Az állam életében bekövetkezhetnek azonban olyan válságok, amiknek kezelésében más intézmények játszanak kulcsszerepet, például a kormány (például gazdasági válság, egészségügyi válság). Ez nem jelenti azonban azt, hogy ilyen esetekben az államfőnek passzívnak kell maradnia. Sok múlik tehát szerepfelfogásán: emlékeztet Göncz Árpád állásfoglalása elnöki tekintélyének kiaknázásáról a taxisblokádnál idején, vagy Sólyom Lászlónak, a 2006-os eseményeket „morális válságnak” minősítő megszólalása.

Az elnök tehát a válságok elhárítására gyakorolhatja hatalmát, ideértve alkotmányos hatásköreit, és tekintélyéből, kapcsolatrendszeréből fakadó befolyását, vagyis informális hatalmát. Ezzel azonban aktívabbá válik a politikai konfliktusok dimenziójában, ami hatással lehet autoritására. Nábelek Fruzsina és Török Gábor a rendszerváltás után megválasztott köztársasági elnökök szerepfelfogását vizsgálva fogalmazták meg téziséket, miszerint, ha az államfő kevésbé folytat önálló politikát, akkor sikerebben őrizheti meg semlegességét, ezáltal alkalmassá válik a nemzeti egység megjelenítésére -ahogyan az jogállásának része.<sup>100</sup>

Ezt a megközelítést igazolja Gyulai Attila elemzése is, ami szintén kifejezésre juttatja a Nábelek-Török szerzőpáros álláspontját, ám azt kiegészíti azzal – az irányvonallal, ami a köztársasági elnök hatalmának növelését célzó potenciált lát ezekben az önálló politikai akciókban.<sup>101</sup> „(...) a tekintély csökkenése lehet az az ár, amelyet a politikai törekvésekért cserébe meg kell fizetnie az államfőnek.”<sup>102</sup>

A „helyes” megközelítés minden esetben a köztársasági elnök szerepfelfogásán, ennek részeként helyzetértékelésén múlik. Az elnök, noha tevékenységével a nemzeti egységet hivatott érvényre juttatni, Karsai Dániel szerint ezzel összefüggésben sem kizárt, hogy adott esetben véleményt nyilvánítson az elnök, sőt olykor ez kifejezetten kívánatos.<sup>103</sup>

Csink Lóránt is hasonló álláspontot foglal el, emellett értelmezéséből kiolvasható az is, hogy a köztársasági elnöknek szerepe lehet a válságok kezelésében, de ennek megvalósulása egyedi esetekben változhat. „Egy békés, konszolidált, és minden szempontból konfliktusmentes

---

<sup>99</sup> Csink, 2008. p. 103.

<sup>100</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 196.

<sup>101</sup> Gyulai Attila (2010.02.11.): Az elnök tekintélye. Online elemzés. Elérhető a Political Capital elemző intézet weboldalán: [https://politicalcapital.hu/kereses.php?article\\_read=1&article\\_id=342](https://politicalcapital.hu/kereses.php?article_read=1&article_id=342) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>102</sup> Uo.

<sup>103</sup> Karsai Dániel (2003): A köztársasági elnök vétőjoga az elnök ebben a tárgyban az Alkotmánybírósághoz intézett beadványának tükrében. Magyar közigazgatás. (2003/11.)

*periódusban más viselkedést vár el a nemzet az elnöktől, mint egy bonyolult, átalakuló félben lévő, netán válságos periódusban.*”<sup>104</sup>

Jóhiszeműen tehát azt kell feltételeznünk, hogy a köztársasági elnök cselekvési mintázatának megválasztásakor tisztában van alkotmányos funkcióival, és hatalmát ezzel összhangban kívánja gyakorolni, ezzel politikai hatást kifejtve válságok idején. És bár látható, hogy az alkotmányos keretek viszonylag széleskörű mérlegelési lehetőséget biztosítanak az államfőnek, hogy milyen esetben és milyen módon avatkozzon be, az állampolgárok percepciójában könnyen válhat a köztársasági elnök ellenszenvessé, ha politikáját az egyének vagy közösségek szubjektív szempontok szerint kedvezőtlennek ítélik. Ezt az esettanulmányok is igazolják, amint az e dolgozat következő alfejezete szemlélteti.

A köztársasági elnök válságokkal összefüggésbe hozható szerepeinek másik eshetősége, ha az államfő maga felelős a válság keletkezéséért, az valamilyen cselekedetével áll összefüggésben. Ez éppenséggel kiindulhat egy személyétől független válságos helyzet kezelésében játszott szerepének megítéléséből is, vagy amint a magyar politikatörténet igazolja: az államfő előélete vagy hatásköreinek gyakorlása is kiválthat olyan ellenszenvet, aminek folyamánai (például az államfő lemondása) politikai válságként interpretálhatók.

## **4.2. Empirikus visszacsatolás**

A köztársasági elnök tehát szembe találhatja magát válsághelyzetekkel hivatali ideje alatt, amikor neki vagy alkotmányos funkciója szerint vagy szerepfelfogása, helyzet-mérlegelése alapján vagy az irányába mutató társadalmi elvárásokat figyelembe véve cselekvési kényszerbe kerül. Gyulai Attila azonban összefoglalta, hogy az államelnök a politikai térben nehezen teljesíthető elvárások közepette látja el tevékenységét, hiszen „(...) *Elvárás, hogy legyen semleges, de azért avatkozzon is be, ha a kormányt másképp már nem lehet megfékezni. (...)*”<sup>105</sup>

Mielőtt tehát a tudományos diskurzus az elnöki válságmanagement, az államfői válságszerepek meghatározására és azok jellemzőinek feltérképezésére irányulna a politikatudománynak foglalkoznia kell azokkal a veszélyekkel, amiket a köztársasági elnöknek figyelembe kell vennie magatartásformájának kiválasztását megelőzően. Amint az előző alfejezet okfejtéséből kitűnik, e kutatás ilyen veszélyforrásnak tekinti az államfői tevékenység

---

<sup>104</sup> Csink, 2008. p. 149.

<sup>105</sup> Gyulai Attila (2010.02.11.): Az elnök tekintélye. Online elemzés. Elérhető a Political Capital elemző intézet weboldalán: [https://politicalcapital.hu/kereses.php?article\\_read=1&article\\_id=342](https://politicalcapital.hu/kereses.php?article_read=1&article_id=342) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

megosztó jellegét, ha az elnök politikája ellenszenvet vált ki a társadalomból, így erre az elnöknek minden esetben – válságok idején is – fel kell készülnie.

Ennek különös jelentősége van, ha azt vesszük alapul, (1) hogy a politikus tevékenységének alapja legitimitásában gyökerezik, ami éppen egy sikeres válságkezelés előfeltétele lehet, de ezt antipatikus magatartása adott esetben könnyedén befolyásolhatja negatívan. Egy másik jelentős aspektusa e veszélyforrásnak (2) az alkotmányos berendezkedésből fakadó – és az elnök politikai aktivitásával összefüggő – hiátus: a politikai felelősség kérdése, ami a következő esettanulmányok elemzéséből levezethető kérdéskör.

Éppen ezért ez az alfejezet a rendszerváltás utáni magyar politikatörténetből ragad ki példákat és mutatja be azokat röviden, amikor a köztársasági elnök megosztó szereplővé vált a politikai arénában. Fontos azonban leszögezni, hogy az elnök megítélése nem csak a válságokkal összefüggő tevékenysége okán válhat ellenszenvessé az állampolgári percepciókban, hanem normál állapotban is. Ám válság idején ezek az esetek is jelentős tanulságokat hordozhatnak az államelnök magatartására nézve, és mivel válságos helyzetekben e dolgozat feltevése szerint nagyobb igény mutatkozik az elnök aktivitására, valamennyi olyan példát érdemes megvizsgálni, amikor a köztársasági elnök magatartása inkább megosztó volt.

Az elnök megosztó cselekedetei azonban más-más következményekkel járhatnak, amik így befolyásolhatják az elnök szemléletét: érdemes-e kockáztatnia politikai aktivitásával a várható következményekkel összefüggésben. Ilyen következmények lehetnek: (1) az elnök népszerűségének csökkenése; (2) az egyének és a politikai cselekvők kommunikációs támadásai, publicisztikák, lejárató kampányok, demonstrációk, tüntetések szervezése; (3) jogi eszközök bevetése, tisztségtől való megfosztás kezdeményezése.

Fontos látni, hogy a fenti esetek csak elméleti kategóriák, nem feltétlenül ebben a sorrendben követik egymás, és nem is szükségszerűen következik be valamennyi eshetőség egy adott ügygel összefüggésben. Természetesen az elnök megosztó mivoltának leg súlyosabb következménye, ha a politikai aréna valamennyi szereplője szemben helyezkedik el vele, így szélsőséges esetben lemondásra kényszerül, ahogyan arra több példa is volt Magyarországon.

Az esettanulmányok bemutatásával tehát a fentebb összegyűjtött következményekre keresek példát oly módon, hogy e dolgozat elméleti fogalomtárát felhasználva röviden jellemzem a köztársasági elnököket és felvetek lehetséges magyarázókat, amik választ

jelenthetnek a köztársasági elnök sajátos jellemvonásai és politikájának megosztó minősége közötti összefüggés problémájára.

#### 4.2.1. Göncz Árpád

Göncz Árpád 1990-2000 között, az új alkotmányos rendben első köztársasági elnökként látta el feladatát egy évtizeden keresztül. Göncz megválasztását az MDF-SZDSZ paktumnak köszönhetette, aminek értelmében a Szabad Demokraták Szövetsége állíthatta a köztársasági elnök-jelöltet, aki így az SZDSZ tag Göncz Árpád lett.<sup>106</sup> Noha Göncz Árpádot az Országgyűlés nagy többséggel választotta meg, az MDF vezette kormánykoalícióval szembeni ellentétes irányultága okán Göncz hivatali idejének első fele (1990-1994) társbérletben telt, gyakran alakultak ki konfrontációk az Antall József vezette kormány és az államelnök között.<sup>107</sup>

Göncz megválasztási beszédében nem jelölt ki olyan témákat, amiket e tanulmány keretei között az elnöki agenda értelmezési keretébe illeszthetnénk, és a felhasznált irodalom is csak Sólyom, Áder és Schmitt Pál esetében talált ilyet.<sup>108</sup> Az egyetlen – talán – ide sorolható utalás Göncz részéről a beszédnek az a része, amikor a demokrácia építésében való szerepére utal.<sup>109</sup> Emlékeztet a beszédnek az a része, amikor az államfő előéletéből levezetve kifejezi alkotmányos jogállásából fakadó – a nemzeti egység kifejezésére irányuló – törekvését: „(...) *Nem vagyok hát alkalmas rá, hogy szűk osztályérdekek kovácsa legyek. (...)*”<sup>110</sup>

Az államfő mégis többször szembekerült a kormányzat aktoraival, ezzel politikai szerepet vállalt és általa egyfajta ellensúlyszerepben öltött testet a köztársasági elnökség.<sup>111</sup> Az első nagyobb jelentőségű konfliktusos helyzet, amiben az államfő szerepet vállalt, az a taxisblokádnak volt, aminek során Göncz televíziós nyilatkozatot tett felszólítva a kormányt, hogy vonja vissza a benzináremeléssel kapcsolatos rendelkezését, valamint a taxisokat a blokádnak felszámolására és a normál állapot helyreállítására.<sup>112</sup> Az államfő emellett írásos parancsot küldött Annus Antal tábornoknak, aki a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára

---

<sup>106</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 197.

<sup>107</sup> Uo. p. 197.

<sup>108</sup> Uo. p. 199.

<sup>109</sup> Göncz Árpád köztársasági elnök megválasztási beszéde az Országgyűlésben. Felvétel. Elérhető itt: <https://www.youtube.com/watch?v=sGvbEE-T5Fs> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>110</sup> Uo.

<sup>111</sup> Szomszéd, 2005. pp. 141-142.

<sup>112</sup> Uo. p. 142.

volt ekkor, amiben Göncz megtiltotta a honvédségi eszközök alkalmazását rendfenntartó feladatokban.<sup>113</sup>

Az államfő szerepvállalását a kormánypárt politikusai heves kritikákkal illették, azzal vádolták az elnököt, hogy nyilatkozatával a tüntetők mellett foglalt állást, valamint a Honvédségnek intézett utasításával túllépte a hatáskörét.<sup>114</sup> A korszak ellenzéke szerint azonban Göncz éppen a helyzet békés megoldását segítette elő szerepvállalásával.<sup>115</sup> A köztársasági elnök magatartása tehát megosztotta a politikai élet szereplőit, egyesek pedig kifejezték ellenszenvüket. A kormány később alkotmányértelmezést kért az Alkotmánybíróságtól, az pedig szűkítően értelmezte a köztársasági elnök főparancsnoki jogállására vonatkozó rendelkezések tartalmát.<sup>116</sup>

A bemutatott esetben tehát bizonyos kommunikációs aktusokban manifesztálódott az elnökkel szembeni ellenszenv, illetve jogi lépésként a kormány alkotmányértelmezési igényében. Göncz hivatali idejében azonban többször került szembe a kormánnyal, amivel kiválthatta egyes politikai táborok ellenszenvét: a „médiaháború” vagy a La Stampa ügy kapcsán is beszélhetünk az államfő megosztó szerepéről.<sup>117</sup>

#### **4.2.2. Mádl Ferenc**

Mádl Ferenc követte Gönczöt az elnöki poszton, akinek szerepére több műben is reprezentatív, szimbolikus jelzöt használják.<sup>118</sup> Mádl életpályájából kitűnik, hogy több politikai tisztséget töltött be, előbb tárca nélküli miniszter lett az Antall-kormányban, majd művelődési és közoktatási miniszterré nevezték ki.<sup>119</sup> Már Göncz első ciklusának végén felmerült a neve, mint államfőjelölt, azonban csak 2000-ben, az elnökválasztás harmadik fordulójában választotta meg az Országgyűlés hazánk államfőjévé.<sup>120</sup> Az első két fordulóban az MSZP frakció képviselői feltehetőleg nem támogatták feltételezett pártkötődése okán.<sup>121</sup>

---

<sup>113</sup> Uo. p. 142.

<sup>114</sup> Mihályffy Zsuzsanna-Nábelek Fruzsina (2016): A liberális politikai közösség kommunikációja 1990-1997. Working Papers in Political Science Politikatudományi műhelytanulmányok (2016/2.) p. 17.

<sup>115</sup> Uo. p. 17.

<sup>116</sup> Márton, 2023. p. 173.

<sup>117</sup> Ezekről részletesebben: Szomszéd, 2005. p. 142.

<sup>118</sup> Szomszéd, 2005. pp. 143. vagy Nábelek-Török, 2015. p. 197.

<sup>119</sup> Miniszteri tevékenységéről bővebben: Domaniczky Endre (2023): Mádl Ferenc – Tudós és államférfi. Mádl Ferenc Intézet, Budapest. pp. 429-495.

<sup>120</sup> Domaniczky, 2023. p. 514.

<sup>121</sup> Uo. p. 514.

Mádl megválasztási beszédében hat területet említett, amit elnöksége prioritásaiként határozott meg, ezek az alábbiak: „a) a jogállamiság védelme; b) az emberi és polgári jogok védelme; c) az ország szuverenitásának megőrzése mellett az euroatlanti integráció és a jószomszédi politika folytatása; d) a határon túli magyarság segítése; e) a fiatalok védelme, a kultúra és a tudomány támogatása, valamint a magyar nyelv megőrzésének elősegítése; f) az egyházak és civil szervezetek létezésének és működésének támogatása.”<sup>122</sup>

Domaniczky Endre művében feldolgozza a néhai államfő teljes élettörténetét, benne a köztársasági elnökséget, és az államfi szerepfelfogás kérdésére is kitér.<sup>123</sup> A szerző interjúalanyai segítségével igyekezett rekonstruálni az elnök szerepfelfogását, kiemelve, hogy Mádl az elnök szerepét elsősorban annak közjogi mivoltában látta, noha hangsúlyozta az erkölcsi normák fontosságát az államfőre nézve.<sup>124</sup> Több elnöki hatáskörét eredményesen gyakorolta, sőt a politikai vétó természetét feltáró alkotmánybírósági határozat éppen az ő kezdeményezésére született, ami megerősítette az államfőnek e hatáskörét.<sup>125</sup>

Szomszéd Orsolya Mádl visszafogottságára utal a politikai térben, illetve leírja, hogy jelentősebb politikai ügyek nem kapcsolódnak Mádl Ferenchez, ugyanakkor Szomszéd több ügyet is felsorol, amikor az elnök a figyelem középpontjába került, mint Medgyessy Péter miniszterelnök ügynökmúltjával kapcsolatban, vagy a Mécs-bizottság működésének alkotmányellenességét kinyilvánító közleményével.<sup>126</sup>

Az ilyen ügyekben elfoglalt álláspontja miatt kritikák érhetik a köztársasági elnököt, amiből adott esetben vita alakulhat ki, ezzel kifejezve az elnökkel kapcsolatos egyet nem értést, vagyis a megosztottságot, ahogy az megtörtént Mádl Ferencsel is. Bauer Tamás ellenzéki politikus – az elnök megválasztásának első évfordulóján – publicisztikát közölt, a Népszabadság 2001. augusztus 27-i számában, aminek már címe is: „Elnök nélkül” árulkodik annak tartalmáról.<sup>127</sup> Bauer szerint az államfő elkötelezett a kormánypártok felé, nem örködik az államszervezet demokratikus működése felett és politikai vitákban vesz részt.<sup>128</sup>

---

<sup>122</sup> Uo. pp. 514-515.

<sup>123</sup> Uo. pp. 516-517.

<sup>124</sup> Uo. pp. 516-517.

<sup>125</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 197.

<sup>126</sup> Szomszéd, 2005. pp. 143-144.

<sup>127</sup> Political Capital (2001.09.22.): A köztársasági elnök első éve. Elérhető a Political Capital elemző intézet weboldalán: [https://politicalcapital.hu/kereses.php?article\\_read=1&article\\_id=411](https://politicalcapital.hu/kereses.php?article_read=1&article_id=411) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>128</sup> Uo.

Az írásra válaszul több szerző is választ jelentetett meg, amikben egyesek igyekeztek alátámasztani Bauer érvelését, mint Hegyi Gyula, aki az államfő közvetlen választásában látja a megoldást a Mádl működésével kapcsolatban felmerült problémák megoldására.<sup>129</sup> Speidl Zoltán és Debreczeni József azonban ellentétes álláspontot képviseltek recenzióikban, Bauert elfogultsággal vádolják Göncz irányába, aki egyébként sem az alkotmány szellemében járt el bizonyos esetekben, és Bauer Mádl Ferencsel szemben támasztott kritikái elmondhatók Göncz Árpádról is.<sup>130</sup>

A köztársasági elnököt ért kritikák által kibontakozó vita több újságcikket is megért, és az ellentétes álláspontok bemutatása több cikken keresztül egyrészt életben tartotta a Mádl megítéléséről szóló vitát, a különböző vádak megfogalmazása feltehetően hatott az állampolgárok percepciójára is a köztársasági elnökről, illetve Göncz Árpád tevékenységének bírálata felélesztette az előző elnök munkájának értékelésével kapcsolatos kérdéseket is. További kérdés lehet, hogy ezek a publicisztikák mekkora olvasói tömeget értek el, vagyis nagyságrendileg a politikailag aktív polgárok hányad részének preferenciáit befolyásolták a szerzők.

#### **4.2.3. Sólyom László**

Sólyom Lászlót 2005-ben választották köztársasági elnöknek, ezzel ő lett Magyarország harmadik elnöke a rendszerváltás után. Elődjéhez hasonlóan, csak az elnökválasztás harmadik fordulójában kapta meg a szükséges szavazatszámot, akkor is mindössze három szavazattal került előnybe Szili Katalinnal szemben.<sup>131</sup> Szili így a kormánykoalíció jelöltjeként elveszítette a választást, a Nábelek Fruzsina és Török Gábor által írott mű szerint a kohabitáció tényével összefügg, hogy az elnök szerepe Sólyom esetén felértékelődhetett, aktívabb, ellensúlyozó szerepet vállalhatott a politikai életben.<sup>132</sup> Előélete okán azonban kevésbé lehetett „ellenzéki elnöknek” tekinteni - mondja a szerzőpáros – mint Göncz Árpádot.<sup>133</sup> Sólyom megválasztási beszédében ki is fejezte, hogy megválasztásának körülményei növelik legitimitását és ezzel együtt lehetőségeit, hogy kibontakoztassa szerepfelfogását:

---

<sup>129</sup> Uo.

<sup>130</sup> Uo.

<sup>131</sup> Nábelek-Török, 2005. p. 195.

<sup>132</sup> Uo. p. 198.

<sup>133</sup> Uo. p. 198.

*„(...) Immár alkotmányos kötelességem a nemzet egységét képviselni, és benne a nemzet választott képviselőinek az egységét is kifejezni. Megkönnyíti ezt a feladatomat, hogy pártokon kívül álló jelöltként választott meg az Országgyűlés. Egy civil szervezet, a Védegylet ajánlott az összes képviselő figyelmébe és mindegyik parlamenti párt figyelmébe, [...] Olyan egységes és pártkülönbséget nem néző támogatottsággal indultam neki ennek az útnak, hogy megválasztásomat egyetlen párt sem érezheti kudarcnak; én biztosan nem így érzem.”<sup>134</sup>*

Sólyom László korábban az Alkotmánybíróság elnökeként – távol a pártok konfliktusos világától – tevékenykedett, alkotmánybírósági elnöksége idején születtek olyan határozatok, amik máig meghatározzák a köztársasági elnök mozgásterét, alkotmányos lehetőségeit.<sup>135</sup> Ismerte tehát hatásköreiből fakadó lehetőségeit és élt is ezekkel: különös figyelmet érdemelnek vétői és jelölési gyakorlata.<sup>136</sup>

A vétók típusai szerinti bontásban (alkotmányossági és politikai vétó) is ő alkalmazta ezeket az elnöki hatásköröket legtöbbször, ebből adódóan összességében és ő volt az az elnök, aki legtöbbször vétót emelt a törvényhozási gyakorlatban.<sup>137</sup> Kumin Ferenc megállapítás szerint ezek a vétók eredményesnek mondhatók, hiszen az Országgyűlés több esetben is módosítással fogadta el újra a megvétózott törvényt.<sup>138</sup>

Sólyom az államfő jelöltállítási jogát is elődjeitől eltérő módon közelítette meg, nem egyeztetett a pártokkal például a legfőbb ügyész, a Legfelsőbb Bíróság elnökének és az ombudsmani tisztség betöltésének idején jelöltjeiről, hogy ezzel kizárja a pártérdekeket a jelölési folyamatból, noha ennek következményeképp a parlamenti pártok többször leszavazták jelöltjeit.<sup>139</sup>

Sólyom elnök tevékenysége fókuszpontjaként ezeket a területeket nevezte meg: (1) a szegénység elleni küzdelem; (2) a környezetvédelem; (3) a határon túli magyarok ügye.<sup>140</sup> Ugyanakkor több területen aktívnak bizonyult, akár szakpolitikai dimenzióban is, mint a

---

<sup>134</sup> Sólyom László, 2010. p. 19.

<sup>135</sup> Gyulai Attila (2010.02.11.): Az elnök tekintélye. Online elemzés. Elérhető a Political Capital elemző intézet weboldalán: [https://politicalcapital.hu/kereses.php?article\\_read=1&article\\_id=342](https://politicalcapital.hu/kereses.php?article_read=1&article_id=342) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>136</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 198.

<sup>137</sup> Márton, 2023. p. 174.

<sup>138</sup> Lásd: Kumin, 2013.

<sup>139</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 198.

<sup>140</sup> Schanda Tamás (2008): Félúton: Sólyom László külpolitikája. In: Kisebbségi kérdés a magyar külpolitikában. Regio. (XXIX. 1.) p. 100.

külpolitika. Ebben innovatív kezdeményezésekkel törekedett célkitűzéseinek érvényre juttatására, például a Zöld Elnökök Hálózata életre hívásával.<sup>141</sup>

Sólyom politikai aktivizmusa azonban következményekkel járt: „(...) szívesen lépett fel a pártok megfigyelmezőjének szerepében, a pártoskodást elítélő, a pártpolitikán kívül álló politikusként, de éppen ezzel részesévé is vált a pártpolitikai vitáknak. Eddigi gyakorlatának következménye pedig, hogy „szakítva” a megelőző évtized hagyományával, tartósan elvesztette az első helyet a politikusok népszerűségi rangsorában.”<sup>142</sup>

Ilyen vitát vállalt fel a 2006-os események idején, amikor „morális válságként” jellemezte a politikai körülményeket, és az őszi beszéd kiszivárgásának másnapján elmondott beszédében bírálattal illette a miniszterelnököt. Kifejezte azonban azt is, hogy a köztársasági elnök nem maradhat passzív, mivel a „demokrácia morális alapjai” tematizálták a közbeszédet álláspontja szerint.<sup>143</sup>

Sólyom még többször megszólalt az ügy kapcsán, az önkormányzati választás estéjén is, ami egyes elemzések szerint a választási eredménytől függetlenül új helyzetet teremtett a politikában, hiszen a Fidesz politikusai nem választási győzelmükre, sokkal inkább a köztársasági elnök szavaira hivatkozva kívánták elérni a miniszterelnök lemondását.<sup>144</sup> A kormánypártok viszont elfogadhatatlannak minősítették az államelnök szavait, és kiálltak Gyurcsány Ferenc mellett.<sup>145</sup>

A köztársasági elnök tehát amellet, hogy ellenszenvet váltott ki a politikai aréna egyes szereplőiből, a velük szembe helyezkedők éppen az államfő beszédét használták hivatkozási alapnak politikai céljaik eléréséhez, ami így pártérdekek mentén tematizálta a köztársasági elnök megnyilvánulását, még ha ez nem is volt szándéka az államfőnek.

---

<sup>141</sup> Uo. p. 97.

<sup>142</sup> Political Capital (2006.08.25.): A harmadik vihart Sólyom László kavargja. Elérhető a Political Capital elemző intézet weboldalán: [https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article\\_read=1&article\\_id=1695](https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=1695) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>143</sup> Sólyom, 2010. p. 287.

<sup>144</sup> Political Capital (2006.10.02.): Büntetőszavazás után patthelyzet. Elérhető a Political Capital elemző intézet weboldalán: [https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article\\_read=1&article\\_id=1719](https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=1719) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>145</sup> Ádám Zoltán (2006.10.): Az elhagyott beszéd. Elérhető a Beszélő Online weboldalán: <http://beszelo.c3.hu/cikkek/az-elhagyott-beszed> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

#### 4.2.4. Schmitt Pál

A soron következő elnökválasztáson 2010-ben, az akkor már kétharmados többséggel bíró Fidesz-KDNP koalíció jelöltje: Schmitt Pál, korábbi házelnök lett az államfő, akinek elnöksége – e kutatás tematikája szempontjából – számos újdonsággal szolgált a politikai életben.

A politikai helyzet, amelyben Schmitt elnöki megbízást kapott már eleve újdonságnak számított, hiszen a kétharmados többség birtokában a kormánypártok lényegében politikai harcok nélkül, önállóan képesek voltak elnököt választani, akinek háttere eltérő volt elődeihez képest: a Fidesz pártpolitikusa, alelnöke és az Országgyűlés elnöke is volt, (Fideszes képviselőként) a megváltozott körülmények pedig a megszokottól eltérő szerepfelfogást feltételeztek.<sup>146</sup>

Schmitt Pál beiktatási beszédében – a korábbi elnökökhöz hasonlóan – több témát is megnevezett, amiknek mentén kívánta tematizálni elnökségét, ezek: (1) az anyanyelvápolás; (2) az egészséges életmód, ennek részeként a sport fontosságának hangsúlyozása; (3) a tanulás fontossága, az oktatásügy segítése.<sup>147</sup> Emellett nem tekinthet el a dolgozat a köztársasági elnök szerepfelfogásához tartozó – addig példanélküli – megközelítéstől, Schmitt Pál ugyanis saját deklarációja szerint is a kormány törvényhozási programját kívánta előmozdítani.<sup>148</sup> „*Én nem leszek a kormány, a kormányzati törvényalkotás lendületének a gátja, sőt inkább a motorja.*”<sup>149</sup>

Utóbbi megközelítés már csak azért is lehet alapja tudományos vizsgálatoknak, mert az elnök kijelentése nehezen értelmezhető az államfő végrehajtói hatalomtól való alkotmányjogi függetlenségének összefüggésében. Az azonban bizonyos, hogy a politikai gyakorlatnak ismét egy új megközelítését alkalmazta Schmitt, mivel hivatali ideje alatt egy alkalommal sem élt vétőjogával, noha ugyanezen idő alatt az Országgyűlés dinamikus törvényhozói munkát folytatott.<sup>150</sup>

Schmitt Pál népszerűsége már egy éves regnálása alatt is történelmi mélypontra volt a Policy Solutions 2011-es népszerűségi index mérése szerint, ugyanis a Göncz Árpád esetén 70-80, Mádlnál 60-65, és Sólyomál 42 pontos népszerűségi indexe Schmitt Pálnak összesen 37

---

<sup>146</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 198.

<sup>147</sup> Schmitt Pál köztársasági elnök beiktatási beszéde. Elérhető itt: <https://hirado.hu/2010/08/06/beiktattak-schmitt-palt-olvassa-el-a-koztarsasagi/> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>148</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 198.

<sup>149</sup> ATV (2018.12.01.): „A Fidesz motort rakott a fék helyére.” Elérhető az ATV weboldalán: <https://www.atv.hu/belfold/20181201/a-fidesz-motort-rakott-a-fek-helyere> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>150</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 198.

pont volt.<sup>151</sup> Schmitt népszerűségi indexe folyamatosan csökkent hivatali ideje alatt, lemondása idején már csak 30 pontos eredményt tudhatott magáénak, azonban nem csak személyes népszerűsége romlott, hanem az államfői intézmény iránti bizalom is 20%-ra csökkent a felmérések szerint.<sup>152</sup>

Érdemes feltenni a kérdést, hogy Schmitt népszerűtlensége összefüggésbe hozható-e olyan esetekkel, amikor a köztársasági elnök ellenszenvet váltott ki és megosztónak minősült megítélése alapján. E kutatás szempontjából azonban itt is újabb mintázatok figyelhetők meg.

Schmitt Pál ugyanis elnöki agendájával összefüggésben a figyelem középpontjába került, amikor üzenetet hagyott egy étterem vendégkönyvében, és abban helyesírási hibákat vétett, noha beiktatási beszédében éppen az anyanyelv ügyének ápolását nevezte meg egyik célkitűzéséül. Érdekes olvasata lehet az ilyen és ehhez hasonló ügyekben, akár szövetséges politikai erőknek a véleménye az adott esetről. A HVG például fideszes politikusokat szólaltatott meg, akik közül voltak, akik kritikával illették a köztársasági elnököt, míg mások védelmükbe vették.<sup>153</sup> Az esetből tehát három újabb értelmezési kerete olvasható ki az elnöki tevékenység megosztó jellegével kapcsolatban: (1) az elnök néha politikai támadás nélkül, politikai kérdésektől semleges ügyben is kiválthat ellenszenvet; (2) az elnök megosztóvá válhat, ha hiteltelennek bizonyul az elnöki agendában; (3) felmerül az az eset, amikor az elnök saját politikai közösségét is megosztja, ezzel veszélyeztetve reputációját azok körében, akik megválasztották és újraválaszthatják.

Schmitt elnökségének vége is emlékezetes, hiszen ő volt az első magyar köztársasági elnök a rendszerváltás után, aki nem töltötte ki hivatali idejét. 2012. április 2-án Schmitt lemondott államfői tisztségéről, nagyjából két évnyi elnöki tevékenység után. A lemondását kiváltó ok saját előéletéből származik: hosszú eseménysort követően bebizonyosodott ugyanis, hogy az államfő doktori disszertációjában plagizált, aminek következményeképp a Semmelweis Egyetem szenátusa visszavonta doktori címét.<sup>154</sup>

---

<sup>151</sup> Policy Solutions (2011.05.16.): Mélyponton a teljes politikai elit. Elérhető a Policy Solutions elemzőintézet weboldalán: <https://www.policysolutions.hu/hu/hirek/285/melyponton-a-teljes-politikai-elit> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>152</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 200.

<sup>153</sup> Szegő Péter (2011.03.24.): Hoffmann Rózsa megvédte Schmitt Pál „helyesírását.” Elérhető a HVG.hu weboldalon: [https://hvg.hu/itthon/20110324\\_hoffman\\_rozsa\\_megvedte\\_schmitt\\_palt](https://hvg.hu/itthon/20110324_hoffman_rozsa_megvedte_schmitt_palt) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>154</sup> Keller-Alánt Ákos-Németh Dóra (2024.02.28.): 82 nap és 8 nap: így pörögtek le a Fidesz államfőinek lemondási botrányai. Elérhető a Szabad Európa weboldalán: <https://www.szabadeuropa.hu/a/schmitt-pal-novak-katalin-koztarsasagi-elnok-lemondas/32835762.html> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

A köztársasági elnökkel szemben tüntetések bontakoztak ki, ellenzéki politikusok, parlamenti pártok vezetői is az államfő lemondását kívánták.<sup>155</sup> Noha átfogó elemzés elkészítésével még adós a szakma, több politológus is – az ügyre reagálva – kifejezte, hogy Schmitt Pálnak nincs más választása, mint a lemondás, ami végül bekövetkezett.<sup>156</sup>

Schmitt tehát személyével, előéletével kapcsolatban megosztó politikussá vált, azonban távozásának botrányos körülményei több kérdést is felvetnek, valamint lehetséges kutatási irányokkal is szolgálnak, akárcsak valamennyi eset, amikor Schmitttel szemben ellenszenv mutatkozott. Ilyen módon meg kellene vizsgálni, hogy az elnök megnyilvánult-e jelentős politikai ügyekben; sajátos szerepfelfogása összefüggésbe hozható-e népszerűtlenségével; a Fideszhez kötődő előélete hogyan hatott megítélésére; megválasztásának politikai körülményei mennyiben játszottak közre megosztó mivoltában, stb.

#### 4.2.5. Áder János

Az elnök lemondását követően a kormánypárti többség Áder Jánost választotta Magyarország következő államfőjévé, aki szintén Schmitt megválasztásához hasonló parlamenti erőviszonyok mentén vált elnökké, és ugyanúgy a Fidesz politikusa: frakcióvezetője, a párt ügyvezető elnöke, EP képviselője és az Országgyűlés kormánypárti elnöke is volt, ám Schmitt Pálnál jelentősebb szerepet töltött be a párt életében.<sup>157</sup>

Elődeihez hasonlóan neki is volt elnöki agendája, a klímaváltozás és a fenntarthatóság, illetve az azokkal kapcsolatos megszólalások és kezdeményezések jellemezték elnökségét.<sup>158</sup> Ugyanakkor több esetben is kihasználta államfői jogköreit, többek között alkalmazott politikai és alkotmányossági vétót is, ami összefüggésben áll deklarációjával:<sup>159</sup> „(...) *ha száz kifogástalan törvényt kapok az Országgyűléstől, mind a százat alá fogom írni. Ha pedig száz rosszat, hibásat, mind a százat vissza fogom küldeni.*”<sup>160</sup>

---

<sup>155</sup> VEOL (2012.03.27.): Schmitt-jelentés: az ellenzéki pártok lemondatnák Schmitt Pált. Elérhető a VEOL weboldalon: [https://www.veol.hu/belfold/2012/03/schmitt-jelentes-az-ellenzeki-partok-lemondatnak-schmitt-palt#google\\_vignette](https://www.veol.hu/belfold/2012/03/schmitt-jelentes-az-ellenzeki-partok-lemondatnak-schmitt-palt#google_vignette) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>156</sup> HVG.hu (2012.01.13.): Török Gábor: Ilyet egy köztársasági elnök nem élhet túl. Elérhető a HVG.hu weboldalon: [https://hvg.hu/itthon/20120113\\_torok\\_gabor\\_schmitt\\_pal\\_plagium](https://hvg.hu/itthon/20120113_torok_gabor_schmitt_pal_plagium) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.); HVG.hu (2012.03.30.): Schmitt lemondó beszédére mindenki emlékezni fog. Elérhető a HVG.hu weboldalon: [https://hvg.hu/itthon/20120330\\_elemzok\\_schmitt\\_lemondas](https://hvg.hu/itthon/20120330_elemzok_schmitt_lemondas) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>157</sup> Nábelek-Török, 2015. p. 198.

<sup>158</sup> Uo. p. 199.

<sup>159</sup> Uo. p. 198-199.

<sup>160</sup> Index (2012.05.06.): Áder vissza fogja dobni a rossz törvényeket. Elérhető az Index.hu weboldalon: [https://index.hu/belfold/2012/05/06/adert\\_varatlanul\\_erte\\_az\\_allamfoi\\_felkeres/?token=d30d4f7692262c18823d9cdefb0b6a7c](https://index.hu/belfold/2012/05/06/adert_varatlanul_erte_az_allamfoi_felkeres/?token=d30d4f7692262c18823d9cdefb0b6a7c) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

Éppen vétójogával összefüggésben került 10 éves elnöki megbízatása alatt több alkalommal megosztó szerepbe, amikor a kormánykoalíció által elfogadott – de az ellenzék által nem támogatott – törvényekkel összefüggésben politikai szereplők azt kívánták elérni, hogy Áder János ne írja alá az adott törvényt, hanem gyakorolja vétójogát.<sup>161</sup>

Szintén egy ilyen ügyben merült fel a Jobbik részéről, hogy ha a köztársasági elnök aláírja a „*plakáttörvényként*” a köztudatba vonuló jogszabályt, és elrendeli annak kihirdetését, akkor a Jobbik parlamenti frakciója, az Alaptörvény 13. cikk (2) bekezdése alapján kezdeményezni fogja a köztársasági elnök tisztségétől való megfosztását, jelentett be Vona Gábor, aki a párt akkori vezetője volt.<sup>162</sup>

A Jobbik tehát egyrészt ultimátumot adott az államfőnek, ami már – e tanulmány keretei között – önmagában új típusú eshetősége, amikor az államfő magatartásával nem értenek egyet a politikai cselekvők, vagy feltételezik, hogy a köztársasági elnök magatartása nem egyezik majd célkitűzéseikkel. A konkrét esetben ráadásul jogi lépések kilátásba helyezése szerepelt, ami – megvalósulása esetén – további következménye lehet az államfő megosztó szerepének.

#### **4.2.6. Novák Katalin**

Novák Katalin követte Áder Jánost köztársasági elnökként, amikor Áder második ciklusa is lejárt, 2022-ben. Novák Katalin tehát 2022 és 2024 töltötte be Magyarország köztársasági elnöki tisztségét, nagyjából két évig, amíg Schmitt Pálhoz hasonlóan lemondott államfői megbízatásáról. Rövid elnöksége mégis számos újdonságot hozott a magyar politikai életbe, és a lemondásához vezető kegyelmi ügy is számos, még le nem vont tanulságot hordozhat.

Novák Katalin 2010 utáni elődeihez hasonlóan fontos tisztségeket töltött be a Fideszben, hiszen annak alelnöke volt, valamint kormányzati feladatokat is ellátott: államtitkárként, majd miniszterként is a kormány családpolitikai portfóliójáért volt felelős. Orbán Viktor 2021 decemberében a kormányinfón – újságírói kérdésre válaszul – erősítette meg, hogy a kormánypártok Novákot jelölik a leköszönő Áder helyére.<sup>163</sup>

---

<sup>161</sup> A Telex cikkében rávilágít több olyan esetre, amikor a politikai élet egyes szereplői azt szerették volna elérni, hogy az államfő gyakorolja vétójogát. Presinszky Judit (2022.05.09.): Távozik a vasarcú államfő, aki tíz évig alig tett keresztbe Orbán Vikornak. Elérhető a Telex.hu weboldalon: <https://telex.hu/belfold/2022/05/09/ader-janos-allamfo-koztarsasagi-elnok-tiz-ev-munkassaga-fidesz> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>162</sup> Farkas György (2017.06.29.): Megcibálja Áder bajszát a Jobbik. Elérhető a 24.hu weboldalon: <https://24.hu/kozelet/2017/06/29/megcibálja-ader-bajszát-a-jobbik/> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>163</sup> Szalai Bálint (2021.12.21.): Novák Katalint fogja jelölni a Fidesz új köztársasági elnöknek. Elérhető a Szabad Európa weboldalon: <https://www.szabadeuropa.hu/a/novak-katalin-koztarsasagi-elnok/31619250.html> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

Megválasztásával Novák lett Magyarország első női köztársasági elnöke, egyben legfiatalabbként kaphatta meg az államfői megbízást. Elődeitől eltérő módon beiktatására Kossuth-téri ünnepséget szerveztek, ahol széles nyilvánosság előtt modhatta el első államfői beszédét, aminek tehát a keretezése is újdonság volt, illetve tartalmában is megjelentek innovációk: Novák kiemelte, hogy aktív kíván lenni a közösségi médiában. „(...) És bár a személyes jelenlét a legfontosabb, ez az összetartozás látszani fog az ún. közösségi médiában is: a facebook, az instagram és a twitter oldalaimon.”<sup>164</sup>

Ezzel Novák új kapukat nyitott meg az elnöki tevékenység nyilvánossága előtt, hiszen az 1989 után hivatalba lépett államelnökök közül ő volt az első, aki megjelenésére alkalmazta a közösségi média felületeit.

Elnöki agendájának elemei is megjelentek az elnök Facebook oldalán 2022. június 24-én. Ezek szerint Novák öt területen kívánt aktív lenni, amik a következők: (1) családjáért; (2) női esélyegyenlőség; (3) hátrányos helyzetűek felzárkózásának segítése; (4) tehetséges fiatalok támogatása; (5) “mosolygós” Magyarország létrehozása.<sup>165</sup>

Érdekes megjegyezni Novák Katalin esetében, hogy a Publicus intézet 2022. február 3-9. között végzett közvéleménykutatása szerint Novák Katalin megosztó politikus: tíz megkérdezett közül hatan elkötelezett pártpolitikusnak gondolták az elnököt. Érdekes keretezése ez Novák hivatali idejének, hiszen elnöksége éppen egy olyan ügy miatt ért véget lemondással, amiben ellenszenvet váltott ki.

2024 elején ugyanis a 444.hu internetes portálon napvilágot látott a hír, hogy Novák elnök kegyelmet adott a Bicskei Gyermekotthon korábbi igazgatóhelyettesének. Az újságcikk megjelenését követően az ellenzéki pártok, ismert közéleti személyek a köztársasági elnök lemondását sürgették, ezzel tehát egy politikai tömb kifejezte ellenszenvét az államfővel szemben.<sup>166</sup> Később azonban a miniszterelnök bejelentette, hogy a kormány nevében alkotmánymódosítást terjeszt elő, ami az egyéni kegyelmezés elnöki jogkörét célozza.<sup>167</sup> Török Gábor elemző szerint innen vált egyértelművé, hogy a köztársasági elnök politikai karrierje

---

<sup>164</sup> Novák Katalin köztársasági elnök beiktatási beszéde (2022.05.14.) Elérhető a Sándor-palota hivatalos oldalán: <https://www.sandorpalota.hu/hu/beiktatasi-beszed> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>165</sup> Novák Katalin köztársasági elnök Facebook profilja. Elérhető itt: [https://www.facebook.com/novak.katalin.official?locale=hu\\_HU](https://www.facebook.com/novak.katalin.official?locale=hu_HU) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>166</sup> Telex (2024.02.05.): Lemondásra szólították fel Novák Katalint a parlamentben. Elérhető a Telex.hu weboldalon: <https://telex.hu/belfold/2024/02/05/parlament-napirend-elotti-novak-katalin-bicske-kegyelmi-dontes> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>167</sup> Orbán Viktor miniszterelnök Facebook profilja. Elérhető itt: [https://www.facebook.com/orbanviktor?locale=hu\\_HU](https://www.facebook.com/orbanviktor?locale=hu_HU) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

végéhez közelít.<sup>168</sup> Török okfejtésében éppen azzal hozta összefüggésbe Novák mozgásterének beszűkülését, hogy az elnököt támogató politikai oldal is kihátrált háta mögül az alkotmánymódosítás bejelentésével.<sup>169</sup>

A Novák-ügy kapcsán a Political Capital elemző intézet honlapján hat pontos értékelést fogalmazott meg, aminek 2. és 3. pontja összecseng Török Gábor elemzésével. E tanulmány szempontjából azonban egy pontot fontos kiemelni:

*“Az ellenzéki pártok egyaránt, de nem egységesen támadták az államfőt, [...] Ez ismét egy olyan ügy, ahol a kormánypártnak a saját maga által kialakított közhangulat okozott kihívást. [...] Novák Katalin a saját pártja által kialakított politikai rendszerbe és társadalmi közegbe bukott bele.”<sup>170</sup>*

Ez tehát felveti a kérdést, hogy az elnök pártokkal fennálló – informális – kapcsolata, azok agendája miatt adott esetben hátrányosan hathat a köztársasági elnökre, tehát a pártok megítélése mögött álló szempontok, így esetleges népszerűtlenségük okai magyarázhatják az államfő negatív megítélése mögötti tendenciákat. Ez azonban fordítva is igaz kell, hogy legyen: az államfői magatartás következményei is hatással lehetnek a ált megítélésére, ezt igazolja, hogy a Novák ügyben a kormányzati kommunikáció az államfőre igyekezett hárítani a felelősséget.<sup>171</sup>

Ez tehát – e dolgozatban bemutatott esettanulmányok szempontjából – valamennyi, a Fideszhez köthető elnök esetében valid kérdés, ami tendenciózus szinten csak akkor vizsgálható, ha előtte feltárjuk az adott rendszer politikai sajátosságait, amire e kutatás saját kontextusában nem vállalkozott.<sup>172</sup>

Felmerült azonban az államfő felelősségének kérdése, ami tehát valamennyi esetben releváns kérdés, ha a köztársasági elnök megosztó tevékenységének kockázatait, lehetséges következményeit kutatjuk. Hiszen az azokkal való szembenézés nem szinonim, de közeli fogalom a felelősség vállalásával, ami tehát a bemutatott esetek közös metszete. Vizsgálni kell

---

<sup>168</sup> Aradi Hanga Zsófia (2024.02.09.) Török Gábor: Novák Katalin politikai karrierjének vége. Elérhető a Telex.hu weboldalon: <https://telex.hu/belfold/2024/02/09/torok-gabor-novak-katalin-politikai-karrierjenek-vege> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>169</sup> Uo.

<sup>170</sup> Political Capital (2024.02.10.): 6 pontban Novák Katalin és Varga Judit lemondásáról. Elérhető a Political Capital elemzőintézet weboldalán: [https://politicalcapital.hu/kereses.php?article\\_read=1&article\\_id=3325](https://politicalcapital.hu/kereses.php?article_read=1&article_id=3325) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

<sup>171</sup> Uo.

<sup>172</sup> Körösenyi András-Illés Gábor-Gyulai Attila (2020): Az Orbán-rezsim. A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata. Osiris Kiadó, Budapest.

tehát az államfői felelősség kérdését politikatudományi összefüggésben, amiből asszociálhatunk a politikai felelősség definíciójára, ami együtt jár a jogi felelősség fogalmával, mivel ezek alkotmányjogi terminusok.

A köztársasági elnök rendelkezik jogi felelősséggel, de politikai felelősséggel nem, éppen ezért hatásköreinek tekintélyes része miniszteri ellenjegyzéshez kötött, amivel a miniszter bekapcsolja az elnöki döntést a politikai felelősségi láncba.<sup>173</sup>

Vannak ugyanakkor álláspontok, amik az elnök úgynevezett “késleltetett politikai felelősségének” létét igyekeznek alátámasztani, ami azt jelenti, hogy az Országgyűlés adott esetben nem választja újra az államfőt, ha elégedetlen annak munkájával.<sup>174</sup> Csink Lóránt művében politológiai aspektusból értelmezhetőnek tartja a megközelítést, ám arra is felhívja a figyelmet, hogy alkotmányjogi értelemben az újraválasztás nem felel meg a politikai felelősség minimális feltételeinek: (1) az nem tekinthető jogi szankciónak; (2) a második ciklusát töltő államfővel szemben nem áll fent.<sup>175</sup>

Az empirikus példák alapján viszont igazolható, hogy az elnöknek politikai szerepvállalása nyomán el kell számolnia, és szembenézni magatartásának következményeivel (Schmitt Pál, Novák Katalin). E tanulmányban ez talán Novák Katalin esetében kerekedik ki leginkább, aki hatásköreinek gyakorlásával összefüggésben került válságos helyzetbe és végül elveszítette tisztségét, amikor a politikai szereplők vagy megvonták támogatásukat (kormányoldal), vagy egyenesen politikai támadást kezdtek ellene (ellenzéki oldal).

E kutatás tehát a politikatudomány fogalomkészletének hiátusára hívja fel a figyelmet a mindenkor köztársasági elnök aktív politikai tevékenységével járó következmények vállalását leírandó.

## 5. Konklúzió

Az elméleti keretek megismerésével és az esetek bemutatásával, azok összefüggéseiben a kutatás eredményeit a következőképpen lehetséges összefoglalni: a magyar államfő kétségtelenül a politikai élet konfliktusos világának szereplője: erre alkotmánytani lehetősége is megvan, és az egyes példák rávilágítottak, hogy a magyarországi rendszerváltás után hivatalba lépett valamennyi államfőhöz köthetők megosztó politikai esetek. Azonban az aktív

---

<sup>173</sup> Petrétai, 2013.

<sup>174</sup> Csink, 2008. p. 117.

<sup>175</sup> Uo. p. 117.

politikai szerepvállalás mértéke nagyban függ – az általam szubjektív változóként hivatkozott – szempontoktól, különös tekintettel az államfő szerepfelfogására, aminek meghatározásakor a köztársasági elnöknek tekintettel kell lennie bizonyos körülményekre.

Általánosan elmondható viszont, hogy a kormányzati formától függetlenül az államfőnek felelősséget kell vállalnia politikai aktusaiért, noha erre nincs megfelelő terminológiai elem. Több lehetséges definíció is elképzelhető: közérdekű felelősségvállalás; látens felelősség; kvázi politikai felelősség, stb.

A szakmai közösség előtt áll a feladat, hogy megtalálja a leginkább kifejező definíciót, azonban e kutatás eredményeit figyelembe véve talán a „kvázi politikai felelősség” meghatározása mellett érdemes érvelni, ez ugyanis – a többi javasolt definícióval ellentétben – kifejezésre juttatja, hogy az elnök felelőssége politikai, szűkebben „politics” természetű.

A felelősségvállalás – az esetek vizsgálatának tanulságai szerint – azoknak a „veszélyforrásoknak” a kiteljesedése, amikor a társadalom – elégedetlenségéből fakadóan – bírálja az elnököt, kritikával illeti és szélsőséges esetben a lemondását kívánja. Ez tehát azt is jelenti, hogy az elégedetlenségnek is különböző fokai vannak, amit az elnök tevékenysége csillapíthat, de éppenséggel katalizálhat is. Olyan eset leírása is szerepel a dolgozatban, amikor az elnököt már eleve megosztó aktornak tekintették az állampolgárok.

Az esettanulmányok az állampolgári elégedetlenség kifejezésének különböző módjait példázzák. Minden 1989 után megválasztott elnökről található példa a tanulmányban, noha meg kell jegyezni, hogy sokkal több példa áll feldolgozatlanul a kutató előtt, és e példák tanulsága szerint több elnöknek hasonló szituációkkal is szembe kellett nézni, még ha ez nem is állapítható meg a tanulmány szövegét olvasva. A dolgozat ugyanakkor segíthet katalogizálni azokat a konkrét veszélyforrásokat, amikkel az államfőnek megosztó magatartása esetén számolnia kell, pl. tüntetések, jogi eszközök stb.

A kiválasztott esetek több ízben a köztársasági elnök válság idején kifejtett aktusára reflektálnak (Göncz, Sólyom, Novák) ami megnyitja az utat az államfő válságkezelési cselekvési lehetőségeinek kutatása előtt is, azonban e kutatás erre nem vállalkozott. Kitűnik azonban, hogy az elnök politikai aktivitását éppen a válságos helyzetek teszik kívánatosná, éppen ezért, ha tevékenysége ilyen szituációkban válik megosztóvá, akkor az nehezítheti a következő válság kezelését, a már többször hivatkozott következmények okán.

Jelen kutatás sem szolgálhat teljeskörű válasszal arra a kérdésre, hogy az elnök személyének megosztó jellegét csak saját konkrét tevékenysége befolyásolhatja, vagy esetleg a politikai rendszer sajátosságai, a politikai kultúra jellemvonásai, vagy éppen az elnökhöz köthető politikai közösség megítélése is hatással van az államfő reputációjára. Ezzel összefüggésben a tanulmány elméleti kereteket vázolt fel abból a célból, hogy leírja: az államfő milyen módon kötődhet informális értelemben politikai közösséghez, esetleg párthoz.

Végül fontos látni, hogy a köztársasági elnök szerepvállalása a fentiek szerint hatással van önmagára és az intézmény megítélésére is, de tágabb értelemben alkotmányos kérdéseket is felvethet, úgy, mint az elnöki hatáskör eltérő értelmezése a cselekvők relációjában, Alkotmánybírósági határozatok születése. Az államfő – vagy szélesebb megközelítésből – a politikus iránti ellenszenv azonban több módon is hatással lehet magára a politikai rendszerre: kérdésként merül fel, hogy a 2024-ben Magyarországon a kegyelmi ügy nyomán generálódó politikai kataklizma, a „Magyar Péter jelenség” is kapcsolatba hozható-e a politikai elit, esetleg az egykori köztársasági elnökkel szembeni ellenszenvvel; de ez a társadalmi megosztottság generálhat negatív politikai attitűdöket is, például az antipolitikus attitűd előfutára is lehet.<sup>176</sup>

Az államfőnek azonban a válságokat áthidaló, a politikai nemzetet egységesítő funkciója van, ehhez pedig szüksége van a megfelelő társadalmi támogatottságra és legitimációra, amit csak akkor őrizhet meg, ha magatartásmintájának kialakításakor tudatában van kvázi politikai felelősségének és tekintettel van a politikai szereplőkre leselkedő veszélyekre.

---

<sup>176</sup> Löffler Tibor (2018): Negatív politikai attitűdök. In: Az első 25 év: a szegedi Politológia Tanszék jubileumi tanulmánykötete. Iurisperitus Kiadó, Szeged. pp. 115-116.

## 6. Irodalomjegyzék

### Könyvek, tanulmányok

- 1 Alan Siaroff (1989): *Comparative presidencies: The inadequacy of the presidential, semipresidential and parliamentary distinction*. European Journal of Political Research. (2003/42.)
- 2 Arisztotelész (1869): *Politika*. Fordította: Haberern Jonathán. Osterlamm Károly kiadása, Budapest.
- 3 Balázs Zoltán (2008): *Politikai bizalmi válság*. Politikatudományi Szemle. (2008/1.)
- 4 Benjamin Constant: *Az alkotmányos hatalmak*. In. Az alkotmányos politica tana. Pest, Trattner-Károlyi, 1862. 12.
- 5 Charles Montesquieu (2000): *A törvények szelleméről*. Fordította: Csécsy Imre – Seebestyén Pál. Osiris Könyvkiadó–Attraktor Kiadó, Budapest.
- 6 Csink Lóránt (2008): *Az államfő jogállása Európában és Magyarországon*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged.
- 7 Csink Lóránt (2014): *Mozaikok a hatalommegosztáshoz*. Pázmány Press, Budapest.
- 8 Csink Lóránt (2015): *Az államfő*. In: Trócsányi László-Schanda Tamás (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- 9 Csink Lóránt–Trócsányi László (2015): *Államforma, kormányforma, államszerkezet*. In. Trócsányi László-Schanda Tamás (szerk.): Bevezetés az alkotmányjogba. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- 10 Domaniczky Endre (2023): Mádl Ferenc – Tudós és államférfi. Mádl Ferenc Intézet, Budapest.
- 11 Izmini Richárd (2016): *A hatalommegosztás érvényesülése a magyar kormányzati rendszer egyes szintjeiben*. Politikatudományi Tanulmányok.
- 12 John Locke (1986): *Értekezés a polgári kormányzat igazi eredetéről, hatásköréről és céljáról*. Fordította: Endreffy Zoltán. Gondolat Kiadó, Budapest.
- 13 Karsai Dániel (2003): *A köztársasági elnök vétőjoga az elnök ebben a tárgyban az Alkotmánybírósághoz intézett beadványának tükrében*. Magyar közigazgatás. (2003/11.)
- 14 Köker, Philipp (2015): *Veto et Peto: Patterns of Presidential Activism in Central and Eastern Europe*. Doctoral thesis (Ph.D). UCL University College, London.

- 15 Körösenyi András-Illés Gábor-Gyulai Attila (2020): *Az Orbán-rezsim. A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata*. Osiris Kiadó, Budapest.
- 16 Körösenyi, András-Illés, Gábor István-Metz, Rudolf Tamás (2017): *A politikai vezetők szerepe válsághelyzetekben*. In: Körösenyi András (szerk.): *Viharban kormányozni: Politikai vezetők válsághelyzetekben*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest.
- 17 Kumin Ferenc (2013): *Megfontolásra vissza. Doktori értekezés*. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.
- 18 Löffler Tibor (2018): Negatív politikai attitűdök. In: *Az első 25 év: a szegedi Politológiai Tanszék jubileumi tanulmánykötete*. Iurisperitus Kiadó, Szeged.
- 19 Lőrincz Lajos (1989): *Az államfő és a kormány; az igazságszolgáltatás és az ügyészség*. In: Hajdók Zsolt Máté Jánosné (szerk.): *Alkotmányjogi füzetek 5-6. Építésgazdasági és Szervezési Intézet*, Budapest. pp. 3-67.
- 20 Márton Richárd (2023): *Az államfői hatalom Magyarországon és a Szlovák Köztársaságban*. In: Dávid Benjámin – Fekete Marianna – Nagy Terézia – Kiss Mária Rita – Petrovszki-Oláh László (szerk.) *Tanulmányok a társadalomról VI.: A Szegedi Tudományegyetem JGYPK Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszék, ETSZK Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék, BTK Szociológia Tanszék és ÁJTK Politológiai Tanszék tudományos diákköri munkái*. Szegedi Tudományegyetem Polgáriért Alapítvány, Szeged.
- 21 Maurice Duverger (1980): *A new political system model: Semi-presidential government*. *European Journal of Political Research*. (1980/8.)
- 22 Mihályffy Zsuzsanna-Nábelek Fruzsina (2016): *A liberális politikai közösség kommunikációja 1990-1997*. *Working Papers in Political Science Politikatudományi műhelytanulmányok* (2016/2.)
- 23 Murber Ibolya (2023): Válság és demokratizálás Az osztrák és a magyar demokráciamodell az első világháború végén. *Múltunk*. (2023/4.)
- 24 Nábelek Fruzsina – Török Gábor (2015): *Az államfő*. In: Körösenyi András (szerk.) *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Osiris Kiadó, Budapest.
- 25 Petrétei József (2013): *Magyarország Alkotmányjoga II. Államszervezet*. Kodifikátor Alapítvány, Pécs.
- 26 Pozsár-Szentmiklósy Zoltán-Somody Bernadette (szerk.): *Alkotmányos alapok*. Orac Kiadó Kft., Budapest, 2015.

- 27 Schanda Tamás (2008): *Félúton: Sólyom László külpolitikája*. In. Kisebbségi kérdés a magyar külpolitikában. Regio. (XXIX. 1.)
- 28 Sólyom László (2010): *Egy elnökség lenyomata. Válogatott beszédek és interjúk*. Századvég Kiadó, Budapest.
- 29 Szentpéteri Nagy Richard (1995): az államelnök jogállás, hatásköre és választása. In: Holló András (szerk.): *A köztársasági elnök az új alkotmányban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- 30 Szomszéd Orsolya (2005): *Államfői jogok alkalmazása a gyakorlatban*. Politikatudományi Szemle. (2005/ 3–4.)
- 31 Timothy Frye (1997): *A politics of institutional choice: Post-communist presidencies*. Comparative Political Studies (1997/30.)
- 32 Trócsányi László-Schanda Tamás (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015.

## Jogforrások

- 1 Magyarország Alaptörvénye
- 2 48/1991. (IX. 26.) Alkotmánybírósági határozat
- 3 62/2003. Alkotmánybírósági határozat

## Online újságcikkek

- 1 Ádám Zoltán (2006.10.): *Az elhagyott beszéd*. Elérhető a Beszélő Online weboldalan: <http://beszelo.c3.hu/cikkek/az-elhagyott-beszed> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 2 Molnár Zoltán (2017.04.10.): *Áder János többé nem államfő az Együttnek*. Elérhető 24.hu weboldalon: <https://24.hu/belfold/2017/04/10/ader-janos-tobbe-nem-allamfo-az-egyuttnek/> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 3 Aradi Hanga Zsófia (2024.02.09.): *Török Gábor: Novák Katalin politikai karrierjének vége*. Elérhető a Telex.hu weboldalon: <https://telex.hu/belfold/2024/02/09/torok-gabor-novak-katalin-politikai-karrierjenek-vege> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 4 ATV (2018.12.01.): *„A Fidesz motort rakott a fék helyére.”* Elérhető az ATV weboldalan: <https://www.atv.hu/belfold/20181201/a-fidesz-motort-rakott-a-fek-helyere> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

- 5 Farkas György (2017.06.29.): *Megcibálja Áder bajszát a Jobbik*. Elérhető a 24.hu weboldalon: <https://24.hu/kozelet/2017/06/29/megcibalja-ader-bajszat-a-jobbik/> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 6 Gyulai Attila (2010.02.11.): *Az elnök tekintélye. Online elemzés*. Elérhető a Political Capital elemző intézet weboldalán: [https://politicalcapital.hu/kereses.php?article\\_read=1&article\\_id=342](https://politicalcapital.hu/kereses.php?article_read=1&article_id=342) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 7 HVG.hu (2012.01.13.): *Török Gábor: Ilyet egy köztársasági elnök nem élhet túl*. Elérhető a HVG.hu weboldalon: [https://hvg.hu/itthon/20120113\\_torok\\_gabor\\_schmitt\\_pal\\_plagium](https://hvg.hu/itthon/20120113_torok_gabor_schmitt_pal_plagium) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 8 HVG.hu (2012.03.30): *Schmitt lemondó beszédére mindenki emlékezni fog*. Elérhető a HVG.hu weboldalon: [https://hvg.hu/itthon/20120330\\_elemzok\\_schmitt\\_lemondas](https://hvg.hu/itthon/20120330_elemzok_schmitt_lemondas) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 9 Index (2012.05.06.): *Áder vissza fogja dobni a rossz törvényeket*. Elérhető az Index.hu weboldalon: [https://index.hu/belfold/2012/05/06/adert\\_varatlanul\\_erte\\_az\\_allamfoi\\_felkeres/?token=d30d4f7692262c18823d9cdefb0b6a7c](https://index.hu/belfold/2012/05/06/adert_varatlanul_erte_az_allamfoi_felkeres/?token=d30d4f7692262c18823d9cdefb0b6a7c) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 10 Keller-Alánt Ákos-Németh Dóra (2024.02.28.): *82 nap és 8 nap: így pörögtek le a Fidesz államfőinek lemondási botrányai*. Elérhető a Szabad Európa weboldalán: <https://www.szabadeuropa.hu/a/schmitt-pal-novak-katalin-koztarsasagi-elnok-lemondas/32835762.html> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 11 Political Capital (2001.09.22.): *A köztársasági elnök első éve*. Elérhető a Political Capital elemző intézet weboldalán: [https://politicalcapital.hu/kereses.php?article\\_read=1&article\\_id=411](https://politicalcapital.hu/kereses.php?article_read=1&article_id=411) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 12 Political Capital (2006.08.25.): *A harmadik vihart Sólyom László kavarja*. Elérhető a Political Capital elemző intézet weboldalán: [https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article\\_read=1&article\\_id=1695](https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=1695) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 13 Political Capital (2006.10.02.): *Büntetőszavazás után patthelyzet*. Elérhető a Political Capital elemző intézet weboldalán: [https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article\\_read=1&article\\_id=1719](https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=1719) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

- 14 Political Capital (2024.02.10.): *6 pontban Novák Katalin és Varga Judit lemondásáról.* Elérhető a Political Capital elemzőintézet weboldalon: [https://politicalcapital.hu/kereses.php?article\\_read=1&article\\_id=332](https://politicalcapital.hu/kereses.php?article_read=1&article_id=332) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 15 Presinszky Judit (2022.05.09.): Távozik a vasarcú államfő, aki tíz évig alig tett keresztbe Orbán Viktornak. Elérhető a Telex.hu weboldalon: <https://telex.hu/belfold/2022/05/09/ader-janos-allamfo-koztarsasagi-elnok-tiz-ev-munkassaga-fidesz> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 16 Szalai Bálint (2021.12.21.): *Novák Katalint fogja jelölni a Fidesz új köztársasági elnöknek.* Elérhető a Szabad Európa weboldalon: <https://www.szabadeuropa.hu/a/novak-katalin-koztarsasagi-elnok/31619250.html> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 17 Szegő Péter (2011.03.24.): *Hoffmann Rózsa megvédte Schmitt Pál „helyesírását.”* Elérhető a HVG.hu weboldalon: [https://hvg.hu/itthon/20110324\\_hoffman\\_rozsa\\_megvedte\\_schmitt\\_palt](https://hvg.hu/itthon/20110324_hoffman_rozsa_megvedte_schmitt_palt) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 18 Telex (2024.02.05.): *Lemondásra szólították fel Novák Katalint a parlamentben.* Elérhető a Telex.hu weboldalon: <https://telex.hu/belfold/2024/02/05/parlament-napirend-elotti-novak-katalin-bicske-kegyelmi-dontes> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 19 VEOL (2012.03.27.): *Schmitt-jelentés: az ellenzéki pártok lemondanának Schmitt Pált.* Elérhető a VEOL weboldalon: [https://www.veol.hu/belfold/2012/03/schmitt-jelentes-az-ellenzeki-partok-lemondatnak-schmitt-palt#google\\_vignette](https://www.veol.hu/belfold/2012/03/schmitt-jelentes-az-ellenzeki-partok-lemondatnak-schmitt-palt#google_vignette) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

## Internetes források

- 1 Balla Zoltán (2023): *A közigazgatás alapintézményei.* Akadémiai Kiadó – Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest. Elérhető az alábbi linken: <https://doi.org/10.1556/9789634549505> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 2 Göncz Árpád köztársasági elnök megválasztási beszéde az Országgyűlésben. Felvétel. Elérhető itt: <https://www.youtube.com/watch?v=sGvbEE-T5Fs> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)

- 3 Novák Katalin köztársasági elnök beiktatási beszéde (2022.05.14.) Elérhető a Sándorpalota hivatalos oldalán: <https://www.sandorpalota.hu/hu/beiktatasi-beszed> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 4 Novák Katalin köztársasági elnök Facebook profilja. Elérhető itt: [https://www.facebook.com/novak.katalin.official?locale=hu\\_HU](https://www.facebook.com/novak.katalin.official?locale=hu_HU) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 5 Orbán Viktor miniszterelnök Facebook profilja. Elérhető itt: [https://www.facebook.com/orbanviktor?locale=hu\\_HU](https://www.facebook.com/orbanviktor?locale=hu_HU) (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 6 Policy Solutions (2011.05.16.): Mélyponton a teljes politikai elit. Elérhető a Policy Solutions elemzőintézet weboldalán: <https://www.policysolutions.hu/hu/hirek/285/melyponton-a-teljes-politikai-elit> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)
- 7 Schmitt Pál köztársasági elnök beiktatási beszéde. Elérhető itt: <https://hirado.hu/2010/08/06/beiktattak-schmitt-palt-olvassa-el-a-koztarsasagi/> (Utolsó letöltés ideje: 2024. november 15.)